

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mojca Rapuš

Mentorica: doc. dr. Melita Poler Kovačič

**POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH: PRIMER SLOVENSKE
NOVICE**

Diplomsko delo

LJUBLJANA, januar 2003

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Meliti Poler Kovačič, ki je pisanje te naloge usmerjala s svojo etično držo, mi pomagala pri pridobivanju literature in bila vedno pripravljena na pogovor. Hvala Miranu Korenu, predstavniku policije za odnose z javnostmi, ki je hitro in ustrežljivo odgovarjal na vsa moja elektronska sporočila in mi pojasnjeval, kako poteka komuniciranje med policijo in novinarji. Nenazadnje bi se rada zahvalila še moji družini: mami, očetu in sestrici Mateji, še posebej pa mojemu Danilu. Hvala, ker si me vedno podpiral in razumel.

KAZALO

	Str.
UVOD	1
1. ETIČNA VPRAŠANJA ZBIRANJA IN PREVERJANJA INFORMACIJ O PROMETNIH NESREČAH	3
1.1 Policija	3
1.2 Zdravstveno osebje	4
1.3 Očividci	5
1.4 Družina in drugi žalujoči	6
1.5 Ostali viri	9
2. ETIČNA VPRAŠANJA POROČANJA O PROMETNIH NESREČAH	10
2.1 Navajanje virov in govornice	10
2.2 Varovanje zasebnosti pred senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti	11
2.3 Težnja po uravnoteženosti, celovitosti in vsestranskosti poročanja	14
2.4 Prepoved diskriminacije in spodbujanja stereotipov	14
2.5 Prepoved potvarjanja	15
2.6 Ločevanje med dejstvi in mnenji	16
2.7 Spoštovanje domneve nedolžnosti	16
2.8 Etičnost fotografij	18
2.9 Etične dileme pri avtorizaciji prispevka	21
3. MORALNO PRESOJANJE V NOVINARSTVU	23
4. ANALIZA POROČANJA SLOVENSКИH NOVIC O PROMETNIH NESREČAH S SMRTNIM IZIDOM	25
4.1 Analiza prispevkov in ugotovitve	27
4.1.1 Preverjanje informacij in navajanje virov	28
4.1.2 Varovanje zasebnosti pred senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti	30
4.1.3 Težnja po uravnoteženosti, celovitosti in vsestranskosti poročanja	32
4.1.4 Prepoved diskriminacije in spodbujanja stereotipov	33
4.1.5 Prepoved potvarjanja	33
4.1.6 Ločevanje med dejstvi in mnenji	35
4.1.7 Spoštovanje domneve nedolžnosti	36
4.1.8 Etičnost fotografij	37

4.2 Analiza prispevka Zadnji prvi maj osemletne Špele po Dayjevem modelu	41
5. ZANIMIVO, POUČNO IN ETIČNO NOVINARSKO POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH	45
5.1 "Zadnji prvi maj osemletne Špele" bolj etično	47
SKLEP	50
VIRI	52
PRILOGA A: Intervju z Vladimirjem Jermanom, novinarjem Slovenskih novic	
PRILOGA B: Intervju z Uršo Splichal, novinarko Slovenskih novic	
PRILOGA C: Mnenje MNZ Slovenije o senzacionalističnem poročanju o prometnih nesrečah	
PRILOGA D: Prispevek Zadnji prvi maj osemletne Špele (Vir: Slovenske novice, 4. 5. 2002)	

UVOD

Pisanje Slovenskih novic o tako občutljivi zadevi, kot je izguba bližnjega, me že dolgo razburja. Ko sem bila še gimnazijka, sem vedela, da me v teh prispevkih nekaj zelo moti. V njih je bilo zapisanih preveč zasebnih podatkov o žrtvah, žalujočih in domnevnih povzročiteljih nesreče. Mnogokrat nisem mogla razumeti, kako lahko tako grobo zapišejo presunljive besede žalujoče družine. V prvih letih študija novinarstva sem spoznala, da etično naravnani novinar takšnih prispevkov ne piše. Prepričana sem bila, da si bodo etični novinarji delo poiskali drugje in da lastniki na račun žalosti drugih ne bodo več kovali takega dobička, kar je napovedal tudi Ron F. Smith (1999: 295). A kot kaže, imajo v uredništvu Slovenskih novic tudi novinarje, ki jim ni mar za kodeks. Novinarka Urša Splichal je povedala, da se z etiko pri njih ne ukvarjajo. Če bi se, bi delali drugje.

Vdor v zasebnost, obrekovanje in razžalitve so področja, ki jih poleg etičnih kodeksov ureja tudi pravo, vendar je tema te diplomske naloge le etičen pristop k poročanju. Želim, da bi lahko s tem diplomskim delom ovrгла prvo hipotezo svoje naloge, ki pravi, da v uredništvu Slovenskih novic zaradi svoje težnje po dobičkonosnosti pogosto kršijo etične norme, in dokazala resničnost druge hipoteze, da je prispevek lahko hkrati zanimiv in etičen.

Poročanje o prometnih nesrečah je tema, ki se je na podoben, tj. senzacionalističen¹ način lotevajo tudi drugod po svetu. V ZDA zato "mnogi menijo, da so novinarji mrhovinarji, ki letijo nad deželo in iščejo nekoga, ki trpi zaradi nesreče, da bi ga lahko sklatili dol in raztrgali v prispevku na prvi strani časopisa" (Smith, 1999: 253). Če tam novinarji zaradi neetičnosti izgubljajo ugled, pa so hrvaški novinarji prejeli priznanje celo od vlade. 24. marca 2002 so v Večernjem listu zapisali izjavo hrvaškega ministra za notranje zadeve Šima Lučina, ki se je medijem zahvalil za pogosto objavljane fotografije hudih prometnih nesreč, ker imajo menda dober preventivni učinek. Ali poročanje, ki razgalja zasebnost umrlih žrtev in povzročiteljev nesreč, in fotografije pokritih trupel res vplivajo na večjo prometno varnost, ni bilo dokazano še z nobeno raziskavo. Kljub temu tudi na slovenskem ministrstvu za notranje zadeve ugotavljajo, da so mediji "doslej ogromno že prispevali k izboljševanju razmer na cestah"

¹ *Senzacionalizem* pomeni razburljivo, nenavadno ali presenetljivo (Verbinc, 1994: 644). Senzacionalistični tisk živi od škandalov. Türcke (1995: 16) ugotavlja, da se senzacija lahko ohranja le s stopnjevanjem. Naslovi so barvni, kričeči. Vsebina se ponavadi nanaša na kriminal, napihovanje in ustvarjanje škandalov, značilno je enostransko, emocionalno in personalizirano predstavljanje. Lambeth (1997: 77-78) ugotavlja, da

(Drole, 2002), a hkrati dodajajo, da bi lahko novinarji to dosegli tudi z občutkom. Zavedajo se, da novinarji ne bi smeli "pozabiti na čustva sorodnikov žrtev, ki jim v primeru brezčutnega napihovanja in barvanja že tako tragičnega dogodka, zagotovo ni lahko" (prav tam).

Prometne nesreče so morda za koga zanimivo branje, vendar bralci skupaj s posledicami in vzroki prometnih nesreč izvedo tudi zasebne podatke, do katerih nimajo upravičenega interesa. Kakšni podatki so to in zakaj poročanje o njih ni etično, je opisano v prvem in drugem poglavju. V prvem obravnavamo fazo zbiranja in preverjanja podatkov, v drugem pa poročanje in vprašanje avtorizacije. Tretje poglavje je namenjeno teoriji moralnega presojanja v novinarstvu.

Tema četrtega poglavja je analiza 21-ih prispevkov o prometnih nesrečah s smrtnim izidom, ki so bili v Slovenskih novicah objavljeni med 1. julijem 2001 in 31. junijem 2002. Novinar Slovenskih novic Vladimir Jerman pojasnjuje, kako se loteva iskanja virov in pisanja prispevkov o smrtnih žrtvah prometnih nesreč. Iz intervjuja z novinarko Uršo Splichal pa izstopa predvsem njeno razmišljanje o etiki. Na koncu poglavja je analiziran prispevek "Zadnji prvi maj osemletne Špele". Objavljen je bil 4. maja 2002, ko so Slovenske novice izšle v rekordni nakladi - nekaj več kot 132 tisoč izvodov. Slovenske novice izhajajo v različnih nakladah.² Iz analize gradiva izhaja, da je naklada višja, kadar objavijo vsaj en senzacionalistični prispevek z grobim posegom v zasebnost.

Peto poglavje je namenjeno dokazovanju druge hipoteze diplomskega dela. Odgovor na vprašanje, ali je prispevek o prometni nesreči lahko hkrati etičen, zanimiv in poučen, ponuja ponovno napisan prispevek "Zadnji prvi maj osemletne Špele".

"Novice so denar," ugotavlja Smith (1999: 260). Lahko je zaslužen na etičen ali neetičen način. *Journalists` s choice*. Novinarji izbirajo.

senzacionalistične zgodbe vdirajo v zasebnost, pretiravajo in so žgečkljive. Fotografije so dramatične, šokantne, pretresljive: vidijo se izmaličena trupla, kri ipd.

² V analiziranih izvodih smo zasledili podatke o nakladi, ki je bila najvišja 4. 5. 2002 (132.250 izvodov) in najnižja 20.5.2002 (82.360 izvodov).

1. ETIČNA VPRAŠANJA ZBIRANJA IN PREVERJANJA INFORMACIJ O PROMETNIH NESREČAH

Kodeks slovenskih novinarjev v 1. členu poudarja nujnost preverjanja podatkov in previdnost, da novinar ne stori napak. V 22. členu nalaga novinarjem pazljivost "pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebam z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih". Prav tako se mora novinar izogibati nedovoljenim načinom zbiranja informacij, kar piše v 10. členu kodeksa. Meyer (1991: 79) piše, da se novinarji pogosto predstavljajo z lažnim imenom, da lahko izvedo podatke, ki jih drugače ne bi, in navaja primer časopisa *Chicago Sun-Times*, ki je izpadel iz bitke za Pulitzerjevo nagrado, ko je komisija ugotovila, da so novinarji nekatere informacije dobili "z neetičnim kršenjem pravice do zasebnosti" (prav tam).

Novinarjevi viri so v prispevkih o prometni nesreči lahko policisti (policijska poročila, komandir, predstavniki za odnose z javnostmi, kriminalisti ipd.), zdravstveno osebje, očividci, žalujoči in drugi.

1.1 Policija

Policija je o zadevah s svojega delovnega področja dolžna obveščati javnost po Zakonu o medijih,³ vendar le, "če s tem ne škodi svojemu delu ali upravičenim koristim drugih," piše v 22. členu Zakona o policiji. Predstavniki generalne policijske uprave za odnose z javnostmi Miran Koren (2002) je pojasnil, da komuniciranje policije z javnostjo ureja interni pravilnik, imenovan Usmeritve policije za delo na področju odnosov z javnostmi, ki ga je junija 2001 podpisal generalni direktor policije Marko Pogorevc. Komuniciranje policije je razdeljeno na tri ravni: državno, regionalno in lokalno. To pomeni, da so za dajanje izjav javnosti v policiji pristojni predstavniki policije za odnose z javnostmi, predstavniki policijske uprave (PU) za odnose z javnostmi in komandir policijske postaje. "Vsak delavec policije (tudi policist, op. M. R.), ki ga novinar naključno sprašuje o njegovem delu, je na nek način delavec na področju odnosov z javnimi občili. Pravico in celo dolžnost ima odgovarjati, vendar samo o

³ 5. člen Zakona o medijih določa dostop do javnih informacij. V prvem odstavku tega člena piše: "Državni organi, organi lokalne skupnosti, posamezniki, ki opravljajo javne funkcije, javni zavodi in javna podjetja, ter druge pravne ali fizične osebe, ki opravljajo javno službo, morajo dajati resnične, popolne in pravočasne informacije o vprašanih s svojega delovnega področja za objavo preko medijev."

svojem delu in v splošnih obrisih," piše v Usmeritvah (2002). Policist tudi ne komentira in ne daje osebnih ocen o konkretnih primerih (prav tam).

Tisti, ki javnost pisno ali ustno obveščajo, morajo upoštevati določila Ustave, še posebej domnevo nedolžnosti, Zakon o varstvu osebnih podatkov, Kazenski zakonik, Zakon o kazenskem postopku, Zakon o policiji in Zakon o medijih. V praksi to pomeni, da so poročila policije precej skopa. "Pri opisovanju storilcev prekrškov ali osumljencev kaznivih dejanj dajemo v javnost čim bolj splošne podatke (na primer kratice imena in priimka, kraj bivanja, majhnim krajem se izognemo tako, da napišemo 'iz okolice nekega večjega kraja')," piše v Usmeritvah (2002). Včasih navedejo še starost udeležencev. Schulte (1994: 234) poudarja, da naj policija ne bi ne izdajala podatkov, ki bi lahko vplivali na pravico do poštenega sojenja. Tako na primer zamolčijo prejšnja kazniva dejanja osumljenega. Schulte (1994: 235) tudi ugotavlja, da so dobri odnosi med novinarji in policijo temelj uspešnega dostopa do informacij. Osebni stiki, ki preraščajo v prijateljstvo, gotovo odpirajo dodatne možnosti pridobivanja informacij. Le tako si lahko razlagamo, kako uspe novinarjem dešifrirati kratice osumljenih v konkretna imena in priimke, ki jih v prispevku pogosto tudi zapišejo. Na policiji te domneve niso želeli potrditi.

Zgodi se, da mediji objavijo fotografijo prometne nesreče in zraven napišejo, katera policijska uprava jim je to fotografijo posredovala. Miran Koren je pojasnil, da policisti vedno fotografirajo prizorišče prometne nesreče zaradi "zavarovanja dokazov in sledi". Če novinarji prosijo za fotografije, jim jih predstavniki odnosov z javnostmi tudi posredujejo.

1.2 Zdravstveno osebje

Zdravstveno osebje je "moralno in zakonsko odgovorno za skrb in zasebnost svojih pacientov," ugotavlja Schulte (1994: 236), ki sicer piše, da smejo novinarji izvedeti ime in priimek osebe, naslov, starost, spol, naravo nesreče in stanje pacienta. To omogoča popolno identifikacijo osebe, kar je v nasprotju s 47. členom Zakona o zdravstveni dejavnosti (1993: 478), ki daje pacientom pravico, da od zdravnikov zahtevajo, da brez njihovega privoljenja ne dajejo nikomur informacije o njihovem zdravstvenem stanju. V 51. členu (1993: 479) piše, da so zdravstveni delavci dolžni varovati podatke o zdravstvenem stanju posameznika, o vzrokih, okoliščinah in posledicah tega stanja kot poklicno skrivnost in da jih sme dolžnosti varovanja poklicne skrivnosti razrešiti le prizadeta oseba, sodišče ali starši, če gre za mladoletno osebo.

Tudi v Kodeksu medicinske deontologije Slovenije (1996: 399) piše, da je "zdravnik dolžan varovati poklicno dolžnost" (35. člen), kar velja tudi po bolnikovi smrti. Če ga bolnik odveže te dolžnosti (36. člen), pa kodeks nalaga zdravniku, da presodi, kaj bo svojcem povedal in katere podatke bo kljub pacientovi privolitvi zadržal v tajnosti.

Vodja oddelka za odnose z javnostmi na ministrstvu za zdravje Bojana Leskovar (2002), ki je posredovala tudi podatke dr. Andreja Robida, je pojasnila, da se novinarji zelo redko obračajo na zdravstveno osebje z željo, da bi izvedeli, kakšne poškodbe je imela oseba, ki je umrla v prometni nesreči. Dr. Andrej Robida, ki je na tem ministrstvu odgovoren za kakovost, pa razlaga, da lahko zdravniki novinarjem takšne podatke posredujejo le, če svojci v to privolijo, in poudarja, da je dajanje takšnih podatkov sporno, etične zaveze pa veljajo tako za smrt zaradi prometne nesreče kot bolezni.

1.3 Očividci

Novinarjev vir so lahko tudi očividci. Če mu uspe pravočasno priti na prizorišče nesreče, jih po trditvah Mirana Korena lahko izpraša, vendar izven zavarovanega območja, v katerem preiskovalni sodnik, tožilec in policisti preučujejo posledice in vzroke nesreče. Izjave očividcev so, kot se je pokazalo v naši analizi, zelo življenjske. Ponavadi opisujejo, kaj so počeli, razmišljali, s kom so se pogovarjali, ko se je zgodila nesreča, in jo opišejo iz svojega zornega kota. Za tožilstvo so njihova videnja nesreče zelo pomembna, saj lahko pomagajo pojasniti vzroke prometne nesreče, prispevku pa dajo živost, ga popestrijo in, kot ugotavlja Keeble (1998: 133), pomagajo podoživeti dogodek. Pogosto opisujejo, kaj so delali, ko se je zgodila nesreča, in kako so jo videli oni. Čeprav morda s svojimi izjavami ne želijo nikomur škoditi, pa lahko s podrobnimi opisovanji dogodka, trpljenja žrtve, domnevami o alkoholiziranosti povzročitelja in z opisovanjem grozljivosti trčenja preveč posežejo v zasebnost žrtve ali domnevnih povzročiteljev nesreče. Zapisovanju takšnih izjav se naj novinar raje izogne. Keeble (1998: 134) pa svetuje novinarjem, naj ne navajajo mnenja priče o krivdi za prometno nesrečo. "To lahko presojujejo le z uradnimi preiskavami. Priče pa se lahko motijo," piše Keeble (prav tam).

1.4 Družina in drugi žalujoči

Vem, kako se počutite. Spomnim se, kako mi je bilo hudo, ko je poginil moj pes.
(Smith, 1999: 241)

Smith (v Hibert, 1985: 93) ugotavlja, da lahko medijsko razgaljenje tragedije za družino pomeni katastrofo, in se sprašuje, ali so morda svojci, na katere se novinarji obrnejo za podatke o umrlih, "preveč vljudni, da bi potegnili črto" (prav tam) in novinarje odslovili. Tudi novinarka Jennifer Holmes (1986: 2-5) ne more razumeti novinarjev, ki kljub zatrjevanju družine, da se ne želijo pogovarjati z novinarji, vztrajajo, da je to njihova dolžnost. Opisuje, kako je zaradi pritiska urednice časopisa *Detroit Free Press* tudi sama vztrajala in na koncu tudi dobila intervju z očetom, ki je čakal na vesti o pogrešanem sinu. Zaradi pritiska, da ni storila prav, je dala odpoved takoj po oddaji prispevka.⁴

"Novinarji, ki pišejo o kriminalu in drugih nesrečah, bi morali biti pazljivi, ko se pogovarjajo s poškodovanimi ali žalujočimi svojci. Mediji nimajo nobene posebne pravice do informacij od ali o njih, niti nimajo te pravice bralci," meni Carol Reuss (v Gordon, 1996: 167). Če želi uredništvo takšne podatke kljub temu pridobiti, pa morajo novinarji do svojcev pristopiti z večjo dovtetnostjo za njihovo žalost. Harris in Spark (1993: 14) svetujeta, da novinar intervjuja ne opravi po telefonu, ampak gre osebno do svojcev.

Prav je, da urednik presodi, kateri novinar ima, *prvič*, dovolj izostren čut za bolečino ljudi, saj lahko s pripombami, kakršna je zgornja (mladi novinar je tako nagovoril človeka, ki mu je umrla hči), naredi več škode kot koristi, in *drugič*, dovolj izkušenj, kot poudarja urednica *Oregoniana* Sandra Rowe (v Smith, 1999: 241). Meni, da bi se novinar moral vprašati: "Če bi bil jaz na njihovem mestu, kako bi se počutil? Kakšna novinarjeva vprašanja bi prenesel? Kaj bi bilo preveč vsiljivo, napadalno?" (prav tam). Ob tem velja posebej poudariti, da so ljudje, ki jih novinar poišče, navadni državljani, nevajeni medijske pozornosti. Day (2000: 137) opozarja, da neizkušeni viri ne vedo, kako naj se obnašajo pred novinarjem, zato slednjim

⁴ Holmesova je imela nalogo, da se pogovori z očetom, ki je že dva dni čakal na informacije o tem, ali je njegov sin preživel nesrečo (vendar ne prometno). Ker ji je po telefonu izmučen povedal, da se ne more več pogovarjati z novinarji, mu je rekla, da ga razume in se poslovila. Ko je urednici povedala, da ne bo napisala prispevka, ker je oče odklonil pogovor, ji je ta povedala, da ni njeno delo ugotavljanje, kaj oče hoče in kaj ne, ampak pisanje prispevkov. Holmesova se je odpravila do očeta in govorila z njim, ko jo je poklicala urednica in od nje zahtevala, da počaka pri viru še nekaj časa, ker prihajajo k njemu policisti s slabo novico, zaradi česar bo njen prispevek še boljši. Novinarka piše, da tega ni mogla storiti in je dala odpoved. (Holmes, 1986: 2-5).

nalaga dolžnost, da "ne izkoristijo situacije in da zaščitijo njihovo zasebnost" (prav tam). Novinar Bob Greene (v Smith, 1999: 237) je pogosto intervjuval ljudi, ki se pred tem niso še nikoli pogovarjali z novinarjem. "Vir ne ve, da bodo njegove besede in njegova zgodba v časopisu izzvenele zelo hladno", pravi Greene (prav tam), ki jasno pove, da vire do pogovora pripravi tudi s triki. Urednik *Washington News* Mike Feinsilber pravi, da vsakomur pove: "Ne govori ničesar, kar nočeš prebrati v časopisu" (v Smith, 1999: 238). Njegov način dela je takšen: vir pokliče, mu pove, zakaj želi govoriti z njim, in ga ponovno pokliče čez 10 minut. V tem času si lahko vir uredi misli. "Ugotovil sem, da tako dobim boljše informacije in izjave," meni (prav tam). Barry Michael Cooper pa ugasne diktafon, kadar meni, da vir nenamenoma komu škoduje. "Opozorim ga, da intervju snemam, in ga vprašam, ali želi nadaljevati," je njegovo vodilo (v Smith, 1999: 238).

Ameriški medijski center svetuje novinarjem še posebno pazljivost, kadar se odpravijo do žalujoče družine (glej Smith, 1999: 241-242):

- Žrtve trpijo za stresom, ki jim je vzal čut za nadzor nad sabo. Prosi jih, naj ti povedo, kaj nočejo, da napišeš v članek. Daj jim svojo telefonsko številko in jim povej, da te lahko pokličejo, če bi se želeli pogovoriti o prispevku ali pa le poklepetati.
- Na začetku intervjuja se z njimi pogovori o zasebnosti in zaupnosti podatkov. Tako lahko preprečiš nesporazume in pridobiš njihovo zaupanje. Razloži jim, kakšne podatke potrebuješ od njih, s kom se nameravaš pogovarjati in kako dolgo. Spodbudi jih, da kaj vprašajo.
- Pripravi se na možnost, da boš prvi, ki jim bo povedal slabe novice. Pogosto novinarji telefonirajo ali se pojavijo pred vrati z željo po izjavi, nato pa ugotovijo, da družina o tragediji še ni bila obveščena. Uredi svoje misli, preden jih pokličeš ali pozvoniš na njihova vrata.
- Prosi jih za dovoljenje. To je še posebej pomembno, kadar stopiš v žrtvino fizično sfero zasebnosti. Celotne geste so lahko napačno razumljene. Do njih stopi brez zvezka v rokah in jih vprašaj, ali lahko delaš zapiske. Vprašaj jih, ali lahko snemaš pogovor.
- "Moje sožalje" oz. "sočustvujem z vašo izgubo" je fraza, ki je morda izrabljena, a bolje, da rečemo to, kot kaj napačnega.
- Ne reci: vem, kako se počutite. Čeprav misliš, da si sam doživel kaj podobnega, ne moreš razumeti, kaj se plete osebi po glavi med in po tragediji.

- Bodi natančen. Stremljenje k natančnosti je ključen cilj v novinarstvu, česar se je treba še bolj zavedati, ko pišemo o žrtvi ali njeni družini.
- Še posebej bodi pozoren pri pripisovanju krivde. Če omeniš, da je žrtev pila, ali to pomeni, da je bila pijana? Poročanje je več kot zapisovanje. Uredniki bi morali biti še posebej pozorni pri odkrivanju nenamernih namigovanj na krivdo žrtve.
- Bodi pozoren na poseben učinek fotografij, grafov in drugih predstavitev. Včasih je tankočutna zgodba, ki izkazuje spoštovanje, razvrednotena z neokusno fotografijo ali naslovom, ki se ne sklada z novinarjevim prispevkom.

Harris in Spark (1993: 25) novinarjem svetujeta, naj ne bodo nikoli tisti, ki svojcem prinesejo slabo novico: "Pusti policiji, naj prva pokliče." Menita tudi, da je lahko novinar s svojimi vprašanji zelo vsiljiv ter mu svetujeta potrpežljivost in sočustvovanje. Patsy Day (v Smith, 1999: 242) dodaja, naj se novinarji z žrtvijo in njenimi sorodniki vedno dogovorijo za čas intervjuja. "Če pišeš o banki, ne potrkaš kar na direktorjeva vrata. Pokličeš v njegovo pisarno in prosiš za intervju. Zakaj torej ne pokličeš tudi žrtve in jo prosiš za pogovor?"

Smith (v Hibert, 1985: 93) se sprašuje, ali svojci v pogovor privolijo, ker je njihova presoja zamegljena zaradi zaskrbljenosti, šoka in strahu. "Ali mislijo, da je zahteva medijev zakonita, celo obveza modernih družin do modernih medijev?" (Smith v Hibert, 1985: 83). Mnogi ljudje ne vedo, da smejo novinarju reči: "O tem ne želim govoriti." Reussova (v Gordon, 1996: 167) poudarja, da morajo novinarji ljudem v stresu povedati, da jim ni treba odgovoriti na nobeno zastavljeno vprašanje. Tako trdi teorija, ki novinarju nalaga, naj odide, če je nezaželen (glej Harris in Spark, 1994: 14), v praksi pa novinar zavrnitve vira ne sprejme vedno tako, kar kaže tudi zgodba iz začetka tega podpoglavja.

Čeprav se novinarji najpogosteje sami povabijo k užaloščenim svojcem, pa se včasih zgodi tudi, da svojci pokličejo novinarja. Smith (v Hibert, 1985: 93) meni, da želijo s tem povečevati vrednote svojega tragično preminulega svojca. Eden izmed očetov, ki je tragično izgubil sina, je kasneje povedal, da so bili intervjuji terapevtski (v Hibert, 1985: 95). Keeble (2001: 59) meni, da so za novinarje takšni intervjuji zelo nadležni. Žalujoči so lahko depresivni in nočejo s tujci deliti svojih čustev, lahko pa jim zanimanje medijev godi. O umrlem bodo povedali kaj lepega, piše avtor, in novinarjem svetuje razsodnost (prav tam).

Klinični psiholog Lewis Picher (v Hibert, 2001: 59) celo meni, da bodo tisti, ki zmorejo intervju, lažje žalovali, tisti, ki zavrnejo intervju, pa se nočejo soočiti z bolečino in jo ignorirajo. Nekdanji urednik, nato pa dekan na ameriškem novinarskem kolidžu Maryland opravičuje vdiranje v zasebnost. Pravi, da je tudi to vrednota. Tako "ljudem pokažemo, kaj se je zgodilo" (v Hibert, 1985: 93).

1.5 Ostali viri

Poleg naštetih se lahko novinar obrne tudi na nekatere druge vire, glede na njihove funkcije in različne strokovnjake. Tisti, ki so na policiji pristojni za komuniciranje z mediji, lahko novinarje napotijo do tožilcev, s katerimi policisti sodelujejo pri pripravi dokaznega gradiva. Tožilci, odvetniki in sodniki so pri svojem preteklem delu verjetno že obravnavali podobne primere in lahko novinarju posredujejo koristne podatke, ki obogatijo njegov prispevek. Novinar lahko v prispevku napiše, kakšna kazen je predvidena za določeno dejanje, sodnik in tožilec pa lahko pojasnita, ali je praksa sodišč izrekanje visokih ali nizkih kazni in to komentirata.

Ko novinar npr. poroča o smrti šolarja, ki ga je voznik zbil izven označenega prehoda za pešce, je njegov vir lahko tudi ravnatelj šole. Ta lahko pove, kako se na šoli trudijo z ozaveščanjem učencev o vedenju v prometu in ali je morda prehod za pešce označen predaleč, zaradi česar otroci hodijo po bližnjici in pogosto prečkajo cesto na mestu, kjer je otrok umrl. Pogovori se lahko tudi s strokovnjakom za postavitve cestnih oznak ipd.

Če se novinar odloči, da bo pridobil tudi izjave naštetih virov, se je odločil za bolj poglobljen prispevek. Argumente virov lahko uporabi za kritiko stanja, še bolje pa je, če mu uspe izvedeti, kaj bi lahko naredili v konkretnem primeru, da bi bilo prometnih nesreč manj. Tako lahko opozori na potrebo po namestitvi varnostne ograje ipd.

2. ETIČNA VPRAŠANJA POROČANJA O PROMETNIH NESREČAH

Novinar želi pri poročanju o prometnih nesrečah javnost obvestiti o prometni nesreči in obenem voznike poučiti, naj bodo na cesti bolj previdni, pri tem pa pogosto prestopi mejo etično sprejemljivega. Ko poroča, mora biti posebej pozoren na naslednja področja novinarske etike:

- navajanje virov in govorice,
- varovanje zasebnosti pred senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti,
- težnjo po uravnoteženosti, celovitosti in vsestranskosti poročanja,
- prepoved diskriminacije in stereotipizacije,
- prepoved potvarjanja,
- ločevanje med dejstvi in mnenji,
- spoštovanje domneve nedolžnosti,
- etičnost fotografij.

2.1 Navajanje virov in govorice

Vse, kar novinar izve, ni za bralce. Kolumnist William Safire (v Baird, 1999: 29) poudarja, da odgovorno novinarstvo ni stenografija, ampak zahteva presojo o verodostojnosti virov in trditev. Verodostojnost oz. vsaj poreklo izjave lahko bralec prepozna, če je novinar zapisal, kdo je njegov vir. 4. člen Kodeksa slovenskih novinarjev nalaga novinarjem, da to storijo, ker lahko le tako bralci viru podelijo verodostojnost. Če novinar ne more informacije dobiti drugače kot od vira, ki želi ohraniti anonimnost, in če vir kot razlog za anonimnost navede altruistične namene, Day (2000: 134-135) dovoljuje, da novinar privoli v njegovo anonimnost. V preiskovalnih prispevkih novinar pogosto ne more razkriti svojega vira, ker se ta zaradi posredovanja pomembnih informacij lahko upravičeno boji celo za svoje življenje. Drugače je v rumenem tisku, kjer objavljajo predvsem senzacionalistične prispevke: za anonimnost se ponavadi skrijejo tisti, ki novinarju povedo zlonamerne in nepreverjene informacije. Tako je nekdo prosil Jermana, naj 4. 5. 2002 v zaključek prispevka "Zadnji prvi maj osemletne Špele" zapiše sporočilo domnevnemu povzročitelju nesreče, naj se vsakič, ko bo natočil gorivo, spomni mrtve Špele.

Teoretikom se sklicevanje na anonimnost vira ne zdi preveč dobra rešitev. "Svojega dela nisi dobro opravil," trdi Conrad C. Fink (1992: 200), "če je tvoja zgodba prepredena z 'dobro obveščeni viri' ali 'glede na informatorja, ki noče biti imenovan'". Delo novinarjev je poročanje dejstev, a včasih je objava govoric dovoljena pod predpostavko, da novinar bralcem to tudi razloži. Fink meni, da so govorice včasih tako pomembne, da jih je treba objaviti, vendar mora imeti novinar vedno pred očmi dejstvo, da so lahko tudi napačne, odgovornost zanje pa z objavo prevzame podpisani novinar. V senzacionalističnih prispevkih so z govoricami izražena mnenja znancev, sosedov idr. o zasebnem življenju žrtve ali domnevnega povzročitelja nesreče, ki pa so lahko tudi zlonamerna. Kljub temu, da Kodeks slovenskih novinarjev (3. člen) dovoljuje zapis ugibanj in nepotrjenih informacij, če novinar bralce na to opozori, naj se novinar pri navajanju izjav znancev, prijateljev in vaščanov temu raje izogne, saj ga lahko izrabijo za blatenje prek časopisa.

2.2 Varovanje zasebnosti pred senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti

Novinarsko sporočanje je vsiljivo. Žalost zahteva zasebnost.

(Smith, 1999: 239)

Temeljno etično vprašanje, ki nato odpre še druge etične dileme, je v mnogih zgodbah rumenega tiska enako: *Ali je pravica do zasebnosti bolj ali manj pomembna od pravice do obveščeniosti?* Samuel P. Winch (1999: 206) novinarjem svetuje, naj se v dvomu, ali bodo s svojim dejanjem vdrli v zasebnost osebe, spomnijo, da naj bi podatki o družini, domu, zdravju in medsebojnih odnosih (intimnost, ljubezen in skrb) vedno ohranili zasebni značaj. "Zasebnost si zasluži zaščito," piše Winch (1999: 197).

Prepričanje novinarjev, da je senzacionalistično vdiranje v zasebnost svojcev njihova naloga, Polerjeva (2001: 26) prepoznava kot krizo novinarske etike, (samo)identifikacije novinarstva, identitete novinarja in novinarskega diskurza. Za množične medije, ki senzacionalistično poročajo o prometnih nesrečah, je po njene mnenju značilen egoizem in poudarjanje lastnega interesa. "Kriza novinarske etike se kaže v prevladi norme tržne učinkovitosti nad profesionalnimi novinarskimi načeli. Odločitve o tem, kaj postane novica (in kakšna je!), temeljijo na analizi stroškov in koristi in ne na merilih kakovostnega novinarskega diskurza" (Poler, 2001: 29).

Kieran (v Keeble, 2001: 49) opredeljuje zasebnost kot posebno področje našega življenja, nad katerim imamo popolno avtonomijo in v katerega se ne more vtikati nihče, če mi tega nočemo. Po Dayu (2000: 122, 123) zasebnost cenimo zaradi več razlogov:

- 1) Zmožnost ohraniti zaupnost osebnih informacij je lastnost avtonomnega posameznika. Drugi ljudje nimajo pravice, da bi o njem vedeli vse. Če se to načelo prelomi, posameznik izgubi nadzor nad svojim zasebnim življenjem, kar spodkoplje njegov občutek avtonomije.
- 2) Zasebnost avtonomnega posameznika varuje pred zaničevanjem in posmehom drugih ljudi. Ponekod še obstaja nestrpnost do nekaterih tragedij, življenjskih stilov in neobičajnih oblik vedenja, nihče pa ne želi biti osramočen. Mnogi alkoholiki, homoseksualci in bolniki z aidsom dobro vedo, kako tvegano je izpostaviti zasebnost življenja očem javnosti.
- 3) Zasebnost je dragocena, ker posamezniku omogoča vzpostaviti razdaljo do drugih in uravnavati stopnjo njegove socialne interakcije.

Poznamo tri tipe zasebnosti (Belsey v Poler, 1997: 170):

- 1) **Telesna ali fizična zasebnost:** zagotavlja fizičen prostor, v katerem človek živi, deluje in se giblje svobodno, neomejevan od fizičnih vdorov drugih ljudi, kot so preveč neposredna bližina, telesni stik ali dotikanje, in ločen od opazovanja drugih (z očmi, s kamero).
- 2) **Mentalna ali komunikacijska zasebnost:** osebi omogoča, da je sama s svojimi mislimi, občutki, željami in hrepenenji, da jih ohrani pred tiskanimi in elektronskimi zapisi in da jih posreduje le izbranim ljudem, svobodno od prisluškovanja, nadlegovanja in drugih oblik psihološkega vdora.
- 3) **Informacijska zasebnost:** zagotavlja zaščito osebnih podatkov v zbirkah javnih in zasebnih organizacij in preprečuje njihovo razkritje. Gre za informacije o bančnih računih, vračilu dohodnine, kreditih, zavarovanjih, izobraževanju, zaposlitvi in zdravju.

Kršenje pravice do zasebnosti ima po ameriškem pravu več razsežnosti (v Day, 2000: 125):

- 1) **Nadlegovanje:** Gre za vdor ali poseg v posameznikov mentalni ali fizični prostor brez njegovega dovoljenja. Do te kršitve pride tudi v primeru, če novinar tako dobljenih informacij ne objavi. Resničnost informacije ni merilo.
- 2) **Objava v zadrego spravljajočih zasebnih podatkov:** Gre za objavo zasebnih informacij, za katere posameznik ni želel, da postanejo javne. Resnica ni absolutna obramba.

- 3) Objava informacij, ki osebo prikažejo v napačni luči:** Gre za lažne ali popačene informacije, ki o osebi ustavrijo napačen vtis oziroma izkrivljajo posameznikovo osebnost. Obramba je resničnost navedenih dejstev.
- 4) Prisvojitve imena ali podobe osebe brez njenega dovoljenja:** Gre za neavtorizirano uporabo imena ali podobe neke osebe v korist nekoga drugega, pogosto v komercialne namene. Kršitev se ne zgodi, če oseba v uporabo privoli.

Pravica do zasebnosti je v Kodeksu slovenskih novinarjev zapisana v 20. členu: "Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti," piše v kodeksu, ki poseg dovoljuje, če za to obstaja javni interes. Pri javnih osebnostih navaja, da je pravica do obveščnosti širša pravica od pravice do zasebnosti, obratno pa je pri navadnih državljanih, kjer se mora novinar zavedati, "da lahko z zbiranjem in objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske pozornosti". Takšni so tudi svojci, priče, žrtve in povzročitelji prometnih nesreč; Smith (1999: 151) navaja, da so mnoge priče povedale, da so jih mediji postavili v središče dogodka, ki bi ga radi sami čim prej pozabili. Nekatere zgodbe so po njegovem mnenju resnično preveč pretresljive, da bi mediji o njih pisali. So takšne tudi zgodbe o tragičnem izidu prometne nesreče? Vsekakor zahteva obravnava tega posebnega področja zasebnosti še bolj izostren čut za pravo mero.

Kodeks novinarjem nalaga "posebno obzirnost /.../ pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ...". Še globlje razsežnosti spoštovanja dostojanstva pa zahteva poročanje o mrtvih osebah. Res je, da svojci v žalovanju povedo marsikaj, zato pa je novinarjeva naloga, da pokaže etično držo in poskrbi, da mrtvemu človeku ne bo odvzeta pravica do zasebnosti, spoštovanja in dobrega imena. Gauthier (1999: 203) piše, da lahko novinarji s svojimi prispevki povzročijo izgubo zasebnosti in dobrega imena osebe, ki ima lahko zaradi zapisanega psihične težave, lahko pa se čuti ponižano pred očmi javnosti. "To se zgodi, na primer, če se mediji osredotočijo na nepomembno informacijo, napačne ali popačene podatke, stalno brez utemeljenega razloga kršijo pravico do zasebnosti ali pa svojo moč uporabljajo, da manipulirajo z javnostjo," piše Gauthier (1999: 203). Pri presojanju naj bi po njegovem mnenju (1999: 207) novinarji tehtali tekmujoča načela - npr. vdor v zasebnost in posledice, ki bi jih s tem povzročili. Takšno razmišljanje je utilitaristično.

2.3 Težnja po uravnoveženosti, celovitosti in vsestranskosti poročanja

Vsestransko poročanje pomeni navajanje točnih in preverjenih informacij ter nizanje različnih argumentov, ki bralcu omogočijo, da si ustvari celovito podobo dogodka. Kadar novinar poroča o smrti in navaja obtožbe svojcev - seveda naj bi se etičen novinar vzdržal zapisovanja obsodb, čeprav jih izrečejo drugi ljudje - pa je še toliko pomembnejše, da spoštuje drugi člen kodeksa slovenskih novinarjev, ki pravi, da naj novinar poskuša pred objavo hudih obtožb pridobiti odziv tistih, ki jih te informacije zadevajo. Že v preambuli kodeksa piše, da so novinarji dolžni predstavljati celovito sliko dogodkov. Celovitost poročanja so za svoje navodilo novinarjem sprejele tudi članice Sveta Evrope, podpisnice Deklaracije o sredstvih množičnega komuniciranja in človekovih pravicah (glej Poler, 1997: 130, 131).

Novinarju včasih niso dosegljivi vsi podatki, ki bi mu omogočali napisati vsestransko in uravnoveženo poročilo, zato mora biti posebej pozoren, da dejstva, ki jih je uspel ugotoviti, skrbno pretehta in javnosti ne zamolči ničesar, kar je pomembno za razumevanje situacije. Nekateri podatki pa sicer lahko prispevajo k celovitosti zgodbe, vendar bo novinar po premisleku ugotovil, da njihova objava z etičnega vidika ni utemeljena.

Z navajanjem različnih virov je prispevek vsestranski in celovit. Vendar novinarju ni treba klicati ali obiskati žalujoče družine ali domnevnega povzročitelja nesreče. Razumeti mora, da verjetno o tem dogodku ne želijo govoriti. Njegov prispevek bo celovit in uravnovežen, če bo zapisal ugotovitve policije, poklical uradne vire, morda govoril s pričami nesreče. Svojo etično držo pa bo dokazal ravno s tem, da svojcev ne bo nadlegoval med njihovim žalovanjem.

2.4 Prepoved diskriminacije in spodbujanja stereotipov

Kodeks slovenskih novinarjev ne dovoljuje spodbujanja stereotipov in diskriminacije: "Novinar se mora izogibati rasnim, spolnim, starostnim, verskim, etničnim in geografskim stereotipom in stereotipom, ki so povezani s spolnimi nagnjenji, invalidnostjo, fizičnim videzom in družbenim položajem. Diskriminacija zaradi spola, pripadnosti etični, verski, socialni ali narodni skupnosti, žalitev verskih čustev in običajev ter netenje mednacionalnih trenj niso dopustni," piše v 23. členu.

Uletova (2000: 163) navaja Rotovo definicijo, ki predsodke opredeljuje kot neupravičena, neargumentirana in nepreverjena stališča, ki jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe. Diskriminacija pa je po Allportu (v Ule, 2000: 183) ena izmed stopenj izražanja predsodkov, za katero je značilno, da je usmerjena proti pripadnikom drugih skupin in se kaže v preprečevanju dostopa ogroženih skupin do obćih dobrin (neenake možnosti šolanja, zaposlovanja, bivanja itd.).

Lippmann (1961: 81) stereotipe označuje za selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki konstruirajo parcialno in neustrezno reprezentacijo sveta. Nastran-Uletova (2000: 156) pojasnjuje, da stereotipi poenostavljajo kompleksnost pojavov in poudarjajo tipične, za nas pomembne poteze objektov, ki pa ne morejo veljati za vse. Stereotipno zaznavanje skupin je pristransko in diskriminatorno. Najpogostejši stereotipi so etnični, to so neutemeljene sodbe o narodih ali nacionalnih skupinah oz. pripadnikih teh skupin (Ule, 2000: 157). Predvsem na Črni strani, ki je v Slovenskih novicah namenjena policijskim vestem, je velikokrat poudarjena narodnost udeležencev nesreče, še posebej, če gre za državljana nekdanje SFRJ. Državljanke BiH namesto Bošnjaki pogosto imenujejo Bosanci. Včasih piše, da je nesrečo povzročil ali bil v njej udeležen Slovenec, s čimer želijo verjetno povedati, da je državljanstvo Slovenije dobil šele kasneje in da prihaja iz ene od republik nekdanje Jugoslavije.

Ker novinarji s takšnim pisanjem dodatno spodbujajo in utrjujejo stereotipe, za katere velja, da so že sami po sebi trdni in se le stežka spreminjajo, je prepoved diskriminacije in spodbujanja stereotipov pomembna novinarjeva dolžnost do vira, predmeta upovedovanja in naslovnikov.

2.5 Prepoved potvarjanja

Slovenski novinarski kodeks nasprotuje popačenju: "Napovedi, naslovi in podnapisi ne smejo ponarejati vsebine," piše v 8. členu. Day (2000: 74) ugotavlja, da lahko novinar spremeni pomen izjave z navajanjem izven konteksta. To se lahko zgodi tudi takrat, kadar novinar navaja nepreverjene izjave očitvidcev, ki navajajo zlonamerne obtožbe, ali kadar se novinar sklicuje na policijsko sporočilo, za katerega se kasneje izkaže, da je napačno zaradi napak pri preiskovanju prizorišča nesreče. V zadnjem primeru je popačenje nenamerno, saj novinar verjame uradnim virom in jih ne preverja, pogosto pa se zgodi, da so popačenja namerna.

V senzacionalističnih prispevkih prevladujejo popačenja, ki jih ustvarjajo naslovi s pozivno-pridobivalno funkcijo. Korošec (1998: 49) v to skupino uvršča vse naslove, v katerih prevladuje stališčna funkcija, med njimi pa so tudi takšni, ki ne dobijo ustreznega pojasnila v besedilu, zaradi česar jim pravimo napačni oz. zastrti naslovi. Slednje Korošec (1998: 152) razdeli na prazne in hiperbolične: prazni naslovi nimajo nobene povezave z besedilom (prav tam), hiperbolični pa izkrivljajo resničnost vsebine in povečujejo pomembnost sporočila (1998: 153). Najvišja stopnja hiperboličnih naslovov je nabuhlost, ko avtor "prenapne metaforo" (Korošec, 1998: 159), torej pretirava. Zapiše npr., da je bilo pet smrtnih žrtev, nato se izkaže, da so poginile živali. Senzacionalistični naslovi kot značilnost rumenega tiska so po Korošču (1998: 152) možna posledica hiperboličnih naslovov.

2.6 Ločevanje med dejstvi in mnenji

Kodeksu zvest novinar spoštuje "ločevalno normo" (Erjavec, 1999: 45), ki je zapisana v 11. členu Kodeksa slovenskih novinarjev. Koširjeva (1988: 41-42) pri delitvi novinarskih besedil na informativno in interpretativno funkcijo ugotavlja, da "ni v vseh tipih novinarskega besedila na delu ena funkcija", vendar vedno ena prevladuje. Novinar mora razlikovati med poročilom o dejstvih in mnenjem oz. med informacijami in komentarjem. Tako bralec dobi možnost, da sam interpretira informacije. Polerjeva (1997: 136) meni, da mora novinar ločevati dejstva in mnenja tudi zato, ker od slednjih ne moremo pričakovati, da "odslikavajo resničnost", lahko pa zahtevamo poštenost in spoštovanje etičnih okvirjev.

Erjavčeva (1999: 47) pa ugotavlja, da se v popularnem tisku pogosto zgodi, da novinarji ne upoštevajo te norme. "Če novinar tudi v informativnih žanrih izrazi lastno mnenje, mora naslovnik sprejemati informacije, ki ga usmerjajo samo v določeno interesno smer in z njim manipulirajo (Hubert v Erjavec, 1999: 47).

2.7 Spoštovanje domneve nedolžnosti

"Nekdo je nekega dne v nekem kraju na nek način vzel življenje neki osebi. Tako bi lahko mediji s spoštovanjem osnovnih cehovskih pravil poročanja - kdo, kje, kdaj, kako, zakaj - po mnenju marsikaterih pravnikov poročali o kaznivih dejanjih doma in po svetu. Spoštujejo ustavo, ki pravi, da vsakdo velja za nedolžnega, dokler ni s pravnomočno sodbo spoznan za krivega. Vendar bi po tej logiki /.../ lahko ukinili črno kroniko," meni urednik Črne kronike v

časniku Večer Vojislav Bercko (2001: 25). Novinar ima dolžnost, da spoštuje domnevo nedolžnosti in upošteva, da nihče ni kriv, dokler ni pravnomočno obsojen. Kodeks slovenskih novinarjev v 21. členu določa, da mora biti novinar pazljiv pri omembi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih.

"Javni linč je /.../ lahko hujši od pravnomočne obsodbe," poudarja Bercko (2001: 25). Policija novinarje o prometnih nesrečah obvešča le z navajanjem kratic osumljenih, včasih dodajo še starost, sicer pa pazijo, da ne napišejo manjšega kraja, od koder je oseba doma. Primer, ki ga navaja Polerjeva, kaže, da si novinarji kljub skoposti policijskih podatkov znajo utreti pot do podatkov, jih objavijo in tako človeka pred sojenjem spoznajo za krivega.⁵

Šinkovec (1996: 36) navaja štiri primere, ko novinarju ni mogoče očitati kršenja domneve nedolžnosti, med katerimi sta za poročanje o tragični prometni nesreči pomembni dve situaciji:

- če gre za poročanje o prvostopni sodbi in je poudarjeno, da ta še ni pravnomočna,
- če radio ali TV neposredno prenaša izjavo tretjega in novinar ni zanemaril potrebne novinarske skrbnosti in če je dosledno ponovil izjavo tretjega, vendar le, če gre za prevladujoč interes javnosti za seznanjanje s tako izjavo.

Washington Post med drugim novinarjem svetuje (v Poler, 1997: 206):

- krivde obtoženih ali priprtih oseb se ne sme izraziti ali namigovati nanjo ne v zgodbah ne v naslovih,
- izjave policistov, poročevalcev ali tožilcev niso isto kot priznanje. Izraza "priznanje" se ne sme uporabljati, razen če je obtoženi na sodišču krivdo priznal,
- novinar mora pošteno (uravnoteženo) poročati o obeh straneh - tožilstvu in obrambi.

Korošec (1998: 33-41) predlaga uporabo posebne slovnične oblike, poročevalskega stilema za izražanje nedokazanosti, neuradnosti in negotovosti v poročevalstvu: zvezo členka **naj** s pogojnikom **bi** in deležnikom na -l. Stilem se pri poročanju o nedokazanih kriminalnih dejanjih enakovredno zamenjuje z naslednjimi izrazi: je osumljen, obtožnica ga bremeni, po navedbah obtožnice je (+ deležnik na -l). Novinarji pogosto napačno uporabljajo

⁵ Slovenske novice poročajo o umoru. Polno identificirajo "morilca", nekaj dni zatem pa se bralcem opravičijo za napačno predstavljanje dogodka. Človek, ki so ga označili za morilca, je bil žrtev, ki se je branil pred napadom

samostalnike, izpeljane iz naštetih glagolov. Osumljenec, obdolženec, obtoženec in obsojenec so izrazi, ki jih novinarji včasih zamenjujejo. To kaže na nepoznavanje 144. člena Zakona o kazenskem postopku, ki definira, da je **osumljenec** tisti, zoper katerega se vodi predkazenski postopek; **obdolženec** tisti, zoper katerega teče preiskava ali zoper katerega je vložena obtožnica, obtožni predlog ali zasebna tožba, **obtoženec** tisti, zoper katerega je obtožnica postala pravnomočna in **obsojenec** tisti, zoper katerega je s pravnomočno sodbo ugotovljena kazenska odgovornost za določeno kaznivo dejanje.

Črna kronika je eno najbolj občutljivih področij novinarskega poročanja. Bercko (2001: 25) ugotavlja, da je zaradi specializacije novinarjev napak vendarle vedno manj. Seveda pa je njegova presoja splošna. Nekateri novinarji se trudijo delati čim manj napak, druge pa vodi drugačen motiv - dobiček.

2.8 Etičnost fotografij

"Človeška lakota po ogledovanju nasilja in trpljenja postaja vse bolj nenasitna," ugotavlja Puharjeva (1992: 32) in obsoja objavljanje fotografij krvavih scen ter hlepenje javnosti po prizorih ubijanja in umiranja. Takšne fotografije po mnenju Daya povzročajo "izražanje moralnega gnusa in jeze" (2000: 301), a očitno le pri nekaterih, saj so na tekmovanjih novičarskih fotografij pogosto nagrajeni prizori avtomobilskih nesreč, streljanja, utapljanja in samomorov. Sontagova (1982: 142) meni, da popularni tisk uporablja fotografijo z namenom, da pritegne tiste, ki se s težavo odločijo za prebiranje časopisov. Morda je zato še bolj razumljivo, da je v popularnem tisku tako veliko fotografij. Po Beckerjevi (1992: 140) so prispevki o prometnih nesrečah opremljeni s portreti, kakršne najdemo v osebnih dokumentih, in s "candid" fotografijami⁶ običajnih ljudi.

V preambuli Kodeksa slovenskih novinarjev piše, da kodeks velja tudi za fotografijo. Ta ne sme škoditi "posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti" (20. člen), novinar mora "biti pazljiv pri /.../ objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah in predkazenskih postopkih" (21. člen), posebno obzirnost pa mora pokazati, kadar objavlja fotografije "tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija" (22. člen).

soseda. Slednji je umrl naravne smrti in ne zaradi spopada s sosedom. Polerjeva ugotavlja, da je "polno identificirana nedolžna oseba skoraj dva tedna v očeh javnosti veljala za krivo" (1997: 207-210).

⁶ To je na videz spontana fotografija. Zdi se, da je nastala tako, da je fotograf v naglici usmeril objektiv proti fotografirani osebi, ki je slabo osvetljena. (Becker, 1992: 139, 142).

Fotografija v bralcu prebudi zanimanje in mu prenese čustva.⁷ Tako meni Küpper (v Erjavec, 1998: 93), ki je prepričan, da slikovni material bralce bolj pritegne kot napisano. "Vendar morajo fotografije vsebovati - kot vsako besedilo - tudi vsebinsko kakovost," dodaja (prav tam). Ni torej vsaka dobro posneta fotografija primerna tudi za objavo. Tudi Day (2000: 301) meni, da mora biti objava takšnih fotografij upravičena z enakimi pravili dobrega novinarstva kot drugo časopisno gradivo. Ugotavlja, da slike človeškega telesa (mrtvega, op. M. R.) žalijo moralnost občinstva in vsebujejo elemente senzacionalizma. Uredniki morajo pretehtati med novičarsko vrednostjo fotografij in možnimi posledicami objave. Osnova moralnega presojanja naj bi bil premislek o posledicah objave za svoje in družino. Steele (1996) navaja primer najstnika, ki ga je ubil njegov vrstnik. Preden so v časniku *Daily Press* objavili majhno črno-belo fotografijo na tleh ležečega in v nasprotno smer obrnjenega fanta, so poklicali njegove starše in jih vprašali, ali dovolijo objavo. Mama umrlega fanta jim je dejala, da to lahko storijo, če menijo, da bo kaj pomagalo. Steele piše, da so se bralci nad fotografijo zgražali, dokler jim niso povedali za soglasje staršev, in navaja izjavo mame, ki je kasneje dejala, da so z objavo storili prav. Steele predlaga, da naj novinarji takšne fotografije objavijo le poredkoma in takrat bralcem razložijo, zakaj so to storili. "Pri odločanju /.../ se moramo držati enega samega vodila: slike ne smejo biti uporabljene le zato, da bi šokirale ali povečale prodajo časopisa," piše Day (2001: 301). To je tudi načelo Kantovega filozofskega razmišljanja: pomemben je motiv in ne posledica, ki jo povzročiš. Naj ne bodo ljudje sredstvo za doseganje cilja (prodaja, dobičkonosnost), temveč cilj sam po sebi.

Raziskovalci Poynterjevega inštituta so ugotovili, da je uporaba barv zelo pomembna, saj barvna fotografija vzbuja več pozornosti (Garcia, 1987: 1982-202), po drugi strani pa so psihološki eksperimenti pokazali, da le redko pripomore k večji razumljivosti (Noelle-Neumann v Erjavec, 1995: 22). Hodgson (1993: 57) meni, da črno-bela fotografija daje občutek večje dramatičnosti in napetosti, vzbuja domišljijo in rekonstruira realnost, medtem ko barvna "vabi gledalce, da sprejmejo njeno estetsko plat" (prav tam).

Fotografija, ki se pojavi na naslovnici, ima tudi ekonomsko funkcijo, saj privablja potencialne kupce časopisa (Nelson, 1991: 175). Kaj postaviti na prvo stran, če poročamo o prometnih

⁷ To je najpogosteje navajana funkcija fotografij, sicer pa imajo tudi druge funkcije. Ferguson in Patten (1993: 265-266) navajata šest funkcij: (1) pritegnejo pozornost bralcev, (2) informirajo, (3) zabavajo, (4) vzpostavijo čustveno vez med časopisom in bralcem, (5) so pomembne pri oblikovanju časopisnih strani, (6) pomagajo oblikovati identiteto časopisa.

nesrečah, je zato za tiste, ki oklevajo med etiko in dobičkonosnostjo, še toliko težje vprašanje. Objava posnetkov žrtve, še posebej mrtvih, pomeni kršitev novinarske etike in neupoštevanje pravice do zasebnosti. Polerjeva (1997: 198) in Padgett (v Smith, 1999: 164) poudarjata, da objave slik ne moremo opravičiti z vzgojno funkcijo medijev, ki naj bi tako pripomogli k večji previdnosti na cesti. V ZDA bralci pogosto protestirajo, da je fotografija brezčutna.⁸ Novinarji (primer časopisa *Country register*⁹) se branijo, da takšne slike "odslikavajo čustveno realnost in vzbudijo sočustvovanje" (Smith, 1999: 164), argumenti nasprotnikov pa so: "Ljudem ni treba gledati takšnih fotografij, da bi razumeli bolečino svojcev, katerih bližnji so umrli v prometni nesreči" (prav tam).

Slovenski policisti, ki zavarujejo kraj nesreče ter s preiskovalnim sodnikom in tožilcem raziskujejo okoliščine nesreče, fotografom-novinarjem ne dovolijo vstopa na zavarovano območje. "Izven tega območja jim policija ne sme omejiti gibanja, novinarji pa lahko z današnjo tehniko opravijo bližnje posnetke tudi z velike razdalje," pojasnjuje predstavnik policije za odnose z javnostmi Miran Koren (2002). V ZDA pa so fotografi celo tako iznajdljivi, da so pogosto na kraju prometne nesreče celo pred reševalci in policisti. V Sloveniji takšnih primerov nismo zasledili. Kljub temu bomo navedli etično vprašanje, s katerim se fotografi v ZDA pogosto soočijo. Ko fotograf na kraj nesreče pridrvi s svojim aparatom, se mora odločiti, ali bo ponesrečencem pomagal ali jih fotografiral, "z drugimi besedami: bo sočuten ali ne" (Day, 2000: 246). Mnogi se držijo načela: fotografiraj, nato pomagaj, o primernosti slike za objavo pa se kasneje odločajo v uredništvu. Tako sami prispevajo k svojemu slovesu neetičnih fotografov, ki jim je opravljanje poklica pomembnejše od reševanja človeških življenj (prav tam). Da bi se ga otresli, verjetno pa tudi zato, da se ljudje ne bi nič več toliko pritoževali nad njihovim neetičnim ravnanjem, pogosto najprej pokličejo pomoč, med čakanjem pa opravijo še svojo poklicno dolžnost. Tako jim "hladnosti" ne morejo več očitati.

⁸ Nekateri bralci so to očitali uredniku časopisa *Riverside Press Enterprise* (v Day, 2000: 138), ki je objavil fotografijo matere, katere 22-mesečnega sina je na dovozu povozil avto. Objavili so barvno fotografijo na tleh klečeče matere, ki je molila, ko so reševalci oživljali njenega otroka. Njena oblačila so bila prepojena s krvjo.

⁹ Objavili so fotografijo ženske v trenutku, ko jo je policist obvestil, da je njen mož umrl v prometni nesreči. (Smith, 1999: 164)

Slika 2.1: Fotoreporter Bill Perry (*Gannett News Service*) je najprej pomagal udeleženci v prometni nesreči, nato pa jo je fotografiral. (vir: Smith, 1999: 248)

2.9 Etične dileme pri avtorizaciji prispevka

Avtorizacija je pravica intervjuvanca, da pred objavo intervju pregleda in odobri. Mnogi novinarji jo neradi priznavajo, čeprav je bila zapisana v smernici 2.4 Kodeksa novinarjev Republike Slovenije iz leta 1991. Novi kodeks avtorizacije ne omenja več. Priznanje te pravice je tako odvisno od novinarjeve dobre volje, ki kaže njegovo prizadevanje za resnicoljubnost. V primeru tako občutljive teme, kot je poročanje o smrtni žrtvi prometne nesreče, je po mojem mnenju vredno razmisliti o avtorizaciji.

Chris Frost avtorizaciji nasprotuje, rekoč: "Če novinar viru pokaže intervju pred objavo, potem je to delo odnosov z javnostmi in ne novinarstvo" (v Keeble, 2001: 35). Po drugi strani pa Ameriški medijski center novinarjem med drugim predlaga: "Daj jim (žalujoči družini, op. M. R.) svojo telefonsko številko in jim povej, da te lahko pokličejo, če bi se želeli pogovoriti o prispevku ali pa le poklepetati" (v Smith, 1999: 241).

Prizadevanje, da svojcem ne bi povzročali dodatne bolečine, se mora začeti že med pogovorom, saj zaradi bolečine zaslepljeni svojci novinarju pogosto razložijo stvari, ki ne sodijo v časopis. Če sami ne pomislijo na avtorizacijo, je prav, da jim to možnost novinar sam ponudi. Če jo zavrnejo, mora novinar poskrbeti za ohranjanje dostojanstva osebe. Biti mora še

bolj pazljiv, še bolj tankočuten. Nekdanja ombudsmanka časopisa The Washington Post Joann Bryd je prepričana, da prispevek ljudi ne bo tako bolel, če si novinar vzame čas in jih pred objavo pokliče. Meni, da so takšni klici nujni in kažejo njegovo sočutje, lahko pa prispevajo tudi k temu, "da novinar ponoči dobro spi" (v Smith, 1999: 237).

3. MORALNO PRESOJANJE V NOVINARSTVU

Etični kodeksi ne morejo novinarju pomagati pri reševanju vseh situacij. Njegovo etično odločanje je odvisno tudi od njegove sposobnosti kritičnega mišljenja in utemeljenega moralnega presojanja. Teorije, ki novinarju zagotavljajo filozofski temelj moralnega presojanja in na katere se teoretiki novinarske etike najpogosteje sklicujejo, so: **deontološke, teleološke in teorije kreposti**, ki jih predstavlja **Aristotelova zlata sredina** (v Poler, 1997: 224).

Dentološko presojanje izvira iz dolžnosti, iz motivov, in je dogovor na vprašanje: "Katerim temeljnim dolžnostim ali odgovornostim se je treba pokoriti ne glede na posledice?" (Black in drugi v Poler, 1997: 224). Najbolj znani deontolog je Immanuel Kant. Ker ta pristop ne dovoljuje izjem in je torej absolutističen, ni najbolj priljubljen pri novinarjih. Kljub temu imajo dentološke teorije nekaj prednosti. Novinarju ni treba predvidevati, kakšne bodo posledice njegovih dejanj, dovolj je, da deluje glede na dolžnosti. Če bo ta pravila upošteval, ga bodo ljudje verjetno imeli za resnicoljubnega in poštenega človeka (Poler, 1997: 225).

Teleološke ali posledične teorije predlagajo novinarjem, naj se odločijo za tisto možnost, ki zagotavlja najboljše možne posledice. Novinar naj bi predvidel, kakšne bodo posledice njegovega ravnanja. Utilitaristi zagovarjajo ustvarjanje največje sreče oz. dobrega za največje število ljudi (npr. čim boljša obveščенost čim večjega števila ljudi). Utilitarističen pristop, ki je med novinarji zelo priljubljen, novinarjem predlaga, naj preučijo škodo in koristi, nato pa izberejo tisto možnost, ki bo imela najugodnejši rezultat za največ ljudi oz. bo povzročila najmanj škode. Posledični pristop se mora za svojo privlačnost zahvaliti prilagodljivosti različnim situacijam, zaradi česar Goodwin uporabo tega pristopa v novinarski etiki imenuje "situacijska etika". Novinar, ki jo uporablja, na vprašanje, kako ravnati v določeni situaciji, odgovori: "Odkvisno". Izmed mnogih ugovorov (v Poler, 1997: 227), zakaj novinarji ne bi smeli slepo slediti tej teoriji, sta bistvena dva. *Prvič*, da "se preveč zanaša na vnaprej neznane rezultate in na novinarjevo sposobnost predvidevanja" (prav tam), in *drugič*, "da ne upošteva obveznosti do posameznikov ali majhnih skupin" (prav tam). Polerjeva ugotavlja, da lahko utilitarizmu najbolj utemeljeno očitamo, da primarne odgovornosti ne vidi v odnosu do osebe, ampak do večje skupine ljudi. To pa nasprotuje zahtevi, da javnosti ne smemo obravnavati kot množico, ampak kot osebe, kot naslovnike, ki imajo dostojanstvo. Zato teoretiki razmišljajo o kompromisu: "Ohraniti temelj Kantove etike, se nikakor odreči njegovemu humanizmu, toda

dopustiti, da tudi okoliščine in morebitne posledice vplivajo na moralno odločitev" (Poler, 1997: 233). Utemeljeno etično držo novinarjev, ki je sinteza deontologije in teleologije, Merrill imenuje "**deontelska etika**" (v Poler, 1997: 235).

Kot tretjo etično teorijo, ki jo novinar lahko uporablja pri moralnem presojanju, navajamo **Aristotelovo zlato sredino**. Leslie (2000: 32) meni, da je to verjetno najlažja filozofija, ki jo je možno aplicirati na etičen problem. Novinar mora prepoznati dve skrajnosti svojega delovanja, na primer: objavi vse, kar veš, čeprav bo to komu škodilo, ali ne objavi ničesar. Novinar mora najti srednjo mero med obema skrajnostima, ki je "prava mera med pomanjkanjem in izobiljem" (Leslie, 2000: 31). To ni aritmetična sredina, temveč mera, ki je relativna za vsakega posameznika.

Naštete teorije bomo uporabili, ko bomo po Dayjevem modelu moralnega presojanja analizirali prispevek iz Slovenskih novic. Moralno presojanje je "sistematični pristop k etičnemu odločanju," ugotavlja Day (2000: 46). Novinar mora poznati moralni kontekst, obvladati filozofske temelje moralne teorije in biti sposoben kritičnega mišljenja. Razumeti mora družbeno situacijo, kontekst, družbeni in kulturni prostor in poznati množična občila. Za oblikovanje modela moralnega presojanja uporablja filozofske temelje moralnih teorij. Ko novinar preuči celotno situacijo in nanjo aplicira različne teorije, se mora odločiti, kakšno bo njegovo etično delovanje. Za to potrebuje razvito kritično mišljenje (Day, 2000: 57-58).

Dayjev model navaja tri korake novinarjevega moralnega presojanja. Novinar najprej **opredeli situacijo**, kar pomeni, da opiše dejstva, identificira načela in vrednote ter ugotovi etičen problem ali vprašanje. Nato **analizira situacijo**, kar vključuje tehtanje tekmujočih načel in vrednot, upoštevanje zunanjih dejavnikov, ki bi lahko vplivali na presojanje (npr. pravne omejitve), pregleda dolžnosti do različnih soudeležencev in pretresa uporabne etične teorije. Sledi **odločitev**, ki mora temeljiti na eni izmed moralnih teorij. V nadaljevanju naloge bomo uporabili Dayjevem model pri moralnem presojanju v izbranem primeru poročanja o prometni nesreči.

4. ANALIZA POROČANJA SLOVENSКИH NOVIC O PROMETNIH NESREČAH S SMRTNIM IZIDOM

Zanimalo nas je, kako se poročanja o žrtvah prometnih nesreč lotevajo v uredništvu Slovenskih novic.¹⁰ Urednik kronike in publicistike Vladimir Ajdič nam je obljubil, da bo poskušal s svojimi sodelavci odgovoriti na vprašanja, ki smo mu jih poslali po elektronski pošti, vendar po treh mesecih odgovora nismo prejeli. Ravno tako nismo pritegnili namestnika odgovornega urednika Jožeta Splichala, zato smo se obrnili na novinarje, ki so napisali prispevke, analizirane v tej nalogi. Izmed petih novinarjev sta bila na pogovor pripravljena dva, Vladimir Jerman in Urša Splichal. Vladimir Jerman je napisal največ prispevkov, ki so vključeni v analizo. Oba intervjuja sta priložena (PRILOGI A IN B).

Vladimir Jerman (2002) svetuje neizkušenim novinarjem, naj se tako občutljivega področja, kot je poročanje o smrtnih žrtvah, lotevajo z rabsodnostjo, in poudarja, da mora biti novinar s sogovorniki kultiviran: "Naj jim omogoči, da povedo, kar želijo povedati in naj to korektno zapiše". Ne dovoljuje popravljanja izjav. V prispevkih naj bi po njegovem mnenju novinarji javnost seznanili "z okoliščinami nesreče, z vlogami udeležencev v nesreči, lahko tudi z življenjskim likom udeležencev," Urša Splichal (2002) pa dodaja: "Ker pa živimo v kapitalizmu, kjer je hud boj za obstanek na trgu, se tovrstne zgodbe pišejo tudi zaradi večje prodaje časopisa." S poročilom o prometni nesreči kot zadnjim zapisom o človeku, kar Jerman imenuje "priložnostni nekrolog", dajejo navadnemu človeku tisto, kar je sicer rezervirano za vplivneže z visokim družbenim statusom. Splichalova pojasnjuje našo domnevo, da so prispevki o tragičnih žrtvah prometnih nesreč nekakšne osmrtnice, z naslednjimi besedami: "Verjetno zares marsikdo, pa če verjamete ali ne, za smrt znanca izve preko takih zgodb." Jerman poudarja, da zadnji zapis svojcev naj ne bi bolel, zato jih vedno prosi, naj mu povedo kaj lepega o umrlih. Recept za pridobitev podrobnosti, ki ga ponuja Splichalova, je prijaznost.

¹⁰ Slovenske novice so nacionalni dnevni časopis, ki je že nekaj let po podatkih Mediane najbolj prodajan dnevnik v Sloveniji. Časopis izhaja že 12. leto, odgovorni urednik je Marjan Bauer. Naklada časopisa je verjetno odvisna od prispevkov, ki jih objavijo, saj v analiziranih dnevnikih niha med 82.360 izvodi (20. maja 2002, ko je bil objavljen prispevek "Ceste prepolne mrtvih", ki je le zbir policijskih vesti) in 132.250 izvodi (4. maj 2002, ko je bil objavljen analizirani prispevek "Zadnji prvi maj osemletne Špele"). Iz tajništva Slovenskih novic nam kljub vztrajanju ni uspelo dobiti podrobnejših podatkov o časopisu.

Jerman ni bil nikoli tisti, ki bi svojcem prvi povedal žalostno novico, je pa s svojim obiskom ali klicem pogosto prehitel policiste. Za policijska poročila ugotavlja, da niso vedno točen in verodostojen vir informacij: "Včasih so celo napačna, zato jih je nujno treba preveriti." Velikokrat je lahko svojcem povedal ključne podatke, ki jih od znancev - ti so najpogosteje prvi, ki ljudi po prenosnem telefonu obvestijo o smrti v družini - niso izvedeli. Pogovor novinarja z žalujočim je "prefinjena komunikacija", meni Jerman, zato jim pove toliko, kot presodi, da so sposobni sprejeti. Svojcem vedno najprej izreče sožalje, "naprej pa je vse v Božjih rokah". Svojcev ne prepričuje in vedno pazi, da jih s svojimi vprašanji ne prizadene. Nismo izvedeli, katera so tista vprašanja, ki jih žalujočim svojcem ne bi nikoli zastavil, se pa strinja, da jih je veliko in da so odvisna od situacije. V nasprotju z njim nam je Splichalova na isto vprašanje odgovorila s protivprašanjem: "Ali sploh obstaja vprašanje, ki se ga ne sme zastaviti?" Po mnenju Jermana ni pomembno, kdaj se novinar napoti do svojcev, in navaja primer očeta, ki je izgubil sina, le pol ure zatem pa je bil v pogovoru z njim "tako zbran in razsoden, kot kdo drug ne bi zmoget biti niti čez leta". Poudarja, da je najpomembnejši nagovor novinarja. Zgodilo se je že, da je po podatke stopil tudi v mrliško vežico, kjer so svojci žalovali, vendar poudarja, da je to storil le "po posredovanju sorodnikov ali pa, če so se tako prej dogovorili". Splichalova je povedala, da njene izkušnje kažejo, da največ podatkov dobi takoj po nesreči, celo že nekaj ur po njej. Pogosto pa se s svojci pogovarja tudi v mrliški vežici. Po njenih besedah se svojca, ki je prizadet zaradi smrti bližnjega, nagovori enako, kot sicer novinar nagovarja svoje vire: predstavi se in pove, kaj hoče. Izpovedovanj in spominjanj užaloščenih svojcev nikoli ne prekinja, čeprav morda pomisli, da govorijo preveč podrobnosti, ki jih ne bodo želeli prebrati v časopisu.

"Prefinjena komunikacija" se ne konča, ko novinar zapusti svojce, temveč se mora odražati tudi v prispevku. Kadar novinar presodi, da so ljudje povedali več, kot bi radi naslednji dan prebrali v časopisu, je njegova dolžnost, da to upošteva. Jerman vsega ne napiše, izjemoma pa to stori, če meni, da je nujno za prepoznavanje "resnice". Kadar ni prepričan, ne okleva in pred objavo podatek ponovno preveri. Splichalova ne vidi smisla v avtorizaciji: "Saj ne gre za tekst o zapletenih kemijskih formulah." Doslej je še nihče ni prosil za avtorizacijo. Jerman ugotavlja, da domnevni povzročitelji nesreč nočejo, da bi se o tem dogodku pisalo v časopisu. Prizadeti so, ker tega ne morejo preprečiti, na drugi strani pa svojci praviloma ponudbo za "priložnostni nekrolog" hvaležno sprejmejo. Jerman tudi meni, da novinarji s pisanjem o posledicah prometnih nesreč zanesljivo vplivajo na zavedanje o fenomenu prometne nesreče, ne more pa z gotovostjo trditi, ali so zaradi tega ljudje na cesti previdnejši. Pri pisanju ga bolj

kot novinarski kodeks zavezuje njegova osebna etika. Zaenkrat ga še niso tožili. Splichalova na vprašanje o tožbah odgovarja z vprašanjem: "Ne (niso je tožili, op. M. R.). Zakaj bi pa viri tožili novinarje?"

4.1 Analiza prispevkov in ugotovitve

V analizo so vključeni prispevki o smrtnih žrtvah prometnih nesreč, ki so bili v Slovenskih novicah objavljeni med 1. julijem 2001 in 30. junijem 2002, in v katerih so umrli t. i. navadni državljani.¹¹ Pogoj za umestitev v analizo je napoved prispevka na naslovnici, poleg tega pa je moral biti prispevek opremljen z vsaj eno fotografijo. Dvakrat se je zgodilo, da so novinarji dvakrat poročali o isti prometni nesreči, vsakič iz drugega zornega kota, in v tem primeru je bilo dovolj, da je bil prispevek vsaj enkrat opremljen s fotografijo. Izbrani so bili prispevki, ki so bili dolgi vsaj štiri kolone v časopisu, torej nekaj več kot eno tipkano stran, saj smo tako želeli v analizo vključiti bolj analitične prispevke,¹² ki naj bi bralce tudi izobraževali in ne le obveščali o nesreči. Izkazalo se je, da imajo nekateri prispevki elemente analitičnosti (del prispevka je analitičen), vendar je v večini v ospredju senzacionalistično razkrivanje zasebnih podatkov.

V letu dni je bilo v Slovenskih novicah objavljenih 21 prispevkov, ki ustrezajo naštetim pogojem. Prispevke so pisali različni novinarji, največ Vladimir Jerman. Večina prispevkov, ki ustrezajo merilom za vključitev v izbor, je bila objavljena maja (6), po trije so bili objavljeni avgusta, septembra in aprila, dva julija, eden novembra, decembra, januarja in junija, medtem ko tri mesece (oktober, februar in marec) v Slovenskih novicah ni bilo takšnega prispevka. Prispevki so se nanašali na smrt 49 oseb, v treh primerih se je prispevek nadaljeval v naslednji ali eni od naslednjih številčk časopisa.

V analizo je bilo vključenih 20 dnevnik izvodov (ker sta bila 29. aprila objavljena dva prispevka, ki sta vključena v analizo), med katerimi so imele Slovenske novice najvišjo naklado 4. maja 2002, ko je Vladimir Jerman objavil prispevek "Zadnji prvi maj osemletne

¹¹ Pod pojmom *navadni državljani* razumemo ljudi, ki niso javne ali slavne osebe. To so ljudje, ki jih širša javnost ne pozna. Predmet novinarskega upovedovanja ali vir postanejo, ker so doživeli ali videli hudo prometno nesrečo, ker so svojci umrle žrtve ali domnevni povzročitelj nesreče.

¹² *Analitičen prispevek* vključuje analizo dogodka. Novinar bralcem ne sporoča le kaj se je zgodilo, ampak tudi pojasnjuje, zakaj. Pridobi čim več uradnih komentarjev (npr. sodnik, policisti, ravnatelj, župan idr.), razlaga statistične podatke.

Špele", in najnižjo 20. maja 2002, ko je novinar I. D. zbral več policijskih vesti v krajši prispevek z naslovom "Ceste prepolne mrtvih".

4.1.1 Preverjanje informacij in navajanje virov

Osnovni, v treh prispevkih pa tudi edini, vir informacij je policija s svojimi rednimi policijskimi poročili. Novinarji se pogosto pogovarjajo tudi s svojci žrtev in domnevnih povzročiteljev nesreč. Od njih izvedo zadnje želje žrtev, zadnje besede in dejanja oz. opravičila, zakaj menijo, da je njihov bližnji povzročil nesrečo.

Pogosto so vir informacij priče, ki lahko povedo, kako in zakaj se je po njihovem mnenju nesreča zgodila, včasih pa dodajo še opise svojih opravil v tistem času. Črpalkar Istrabenza je pripoved o nesreči, v kateri sta bili udeleženi reševalno vozilo na nujni vožnji in osebno vozilo, začel: "Minuto pred nesrečo me je mladi kupec vprašal, ali smo dobili nov semafor. Odgovoril sem, da so ga vključili prav danes, vendar ob tem izrazil dvom, da bo semafor povečal varnost v križišču" (29. 4. 2002). Nadaljuje takole:

Slišal sem tri močne puke - ko je rešilec, kombi znamke mercedes, udaril v osebni avtomobil, hip zatem v steno našega servisa, in ko se je prevrnil na bok. Bil sem v sevisu, zato nisem vedel, kaj se dogaja. Ko je objekt streslo, sem seveda skočil ven in videl, da se iz rešilca kadi. Obstal je tik ob črpalki, zbal sem se, da ne bi zagorelo, zato sem šel proti 50-kilogramskemu gasilnemu aparatu. Ni ga bilo na mestu, kjer ga puščamo, rešilec ga je odbil približno 20 metrov naprej. Ko sem aparat privlekel do rešilca, je voznik iz vozila že izvlekel medicinsko sestro in jo položil na tla ter jo začel oživljati. Žal, zanjo ni bilo več pomoči, kot tudi ne za mladega voznika lagune.

Kaj so priče delale, ko se je zgodila tragična nesreča, morda nekatere bralce zanima, ni pa pomembno za samo zgodbo. Taki opisi dajejo zgodbi "živost"; ne motijo, čeprav so včasih že kar groteskni. Prispevek "Xsara kot bomba: trije mladi mrtvi" (29. 4. 2002b) se začinja takole:

*BRASLOVČE, 28. APRILA - "Likala sem in potem spravila perilo v omaro. Ravno sem se spravljala v posteljo, ko je počilo. Bilo je petnajst minut pred polnočjo. Mislila sem, da se bo hiša podrla," je pripovedovala šokirana **Vida Zagožen**. "Vedela sem, da je prometna nesreča, ker je počila dvakrat," pripoveduje Vida, ki v hiši živi z možem **Romanom**, sinom **Juretom** in*

*hčerko **Nastjo**. "Jure je takoj pritekel dol. Odprla sem vhodna vrata, a ven nisem mogla, preveč je gorelo. Sinu sem rekla, naj pokliče policijo, sama pa sem šla na dvorišče skozi klet. Pritekel je še sosed z gasilnim aparatom, ljudje, ki so se vozili mimo, so se ustavljali, kmalu so prišli tudi policisti."*

Nekajkrat so novinarji poiskali verodostojen vir informacij. Predstavniki OKC Krško Robert Perc novinarju v prispevku "Zadnji prvi maj osemletne Špele" (4. 5. 2002) razlaga, da so vozniku zaradi strokovnega pregleda odvzeli telesne tekočine. V prispevku "Andrejev križ je smrtna past" (28. 11. 2001) sicer neimenovani vir iz Slovenskih železnic razlaga, kako dolgo zavorno pot ima vlak in zakaj so nesreče na železniških tirih tako pogoste. V prispevku "Poljubil sina in odpeljal v smrt" (10. 8. 2001) novinar Jerman navaja uradne podatke OKC iz Karlovca, ki jih je dobil v uredništvu hrvaškega časopisa Slobodna Dalmacija. Po smrti dveh motoristov, kar opisuje prispevek "Fanta sta zdrvela v rdečo, v smrt" (23. 4. 2002), je novinar Boštjan Celec poiskal strokovnjakinjo za poškodbe:

*Najpogostejše so poškodbe glave in po besedah vodje rehabilitacije po nezgodni možganski poškodbi na državnem inštitutu za rehabilitacijo dr. **Viktorije Košorok** je med njihovi pacienti res vse več motoristov. "In žal največ mladostnikov, ki se v svoji vihravosti niso zavedali, kako nevarna so motorna kolesa ali pa o tem le niso dovolj ozaveščeni. Ob nesreči z motorjem niti čelada ne zagotavlja popolne varnosti in poškodbe možganov lahko takemu mlademu človeku za vselej spremenijo življenje. /.../ Kar nekaj primerov smo že imeli, ko ponesrečeni motorist vse do konca življenja postane odvisen od drugih. Ne more se premikati, čustveno razmišljati, niti svoje okolice ne zaznava. Vse to zaradi enega hipca nepazljivosti."*

V analiziranem gradivu najdemo tudi izjave, pridobljene v sevniški gostilni (4. 5. 2002), mnenja neimenovanih vaščanov (prav tam), natakarike (8. 12. 2002), štadijske hišnice in trenerja umrlega fantka (23. 5. 2002) ter besede slovesa s pogreba (26. 4. 2002). Vir je pogosto neimenovan: starejši domačin in prizadeta mama (22. 6. 2002), priča (16. 8. 2002), neuradni podatki (29. 4. 2002b), razburjeni domačini in vaščani (13. 8. 2001), soseda (23. 5. 2002), natakarica (8. 12. 2001), vaščani in nekatere priče (4. 5. 2002). Njihove izjave so včasih tudi žaljive, kot je bilo v prispevku "Zadnji prvi maj osemletne Špele" (4. 5. 2002), ko so vaščani "odgovorili, da ima takšen značaj in da pač nobena ne zdrži z njim. /.../ S Srečkom da se je težko pogovarjati, ker je nagle jeze in prepirljiv. Čudaški je, sploh pa tedaj, ko pije, slišimo skupaj z zagotovitvijo, da pije pogosto." Novinar je te besede objavil, ni pa preveril, ali

je bila oseba vinjena tudi v času nesreče, čeprav besede domačinov napeljujejo k takemu zaključku.

4.1.2 Varovanje zasebnosti pred senzacionalističnim razkrivanjem v javnosti

Prispevki o prometnih nesrečah v Slovenskih novicah pogosto razkrivajo zasebne, intimne podatke o umrlih ali domnevnih povzročiteljih nesreč (to je lahko ista oseba, ni pa nujno).

Eden hujših primerov vdora v zasebnost je prispevek "Andrejev križ je smrtna past" (28. 11. 2002). Vladimir Jerman natančno opisuje prizorišče nesreče: "Pod njo smo v mrzli noči v soju policijske rotacijske luči, avtomobilskih žarometov in baterijskih svetilk lahko videli razbit tovornjak ter dva deset metrov vsaksebi ležeča in s črno folijo iz polivinila pokrita mrtveca." Razčlovečenje oseb se nadaljuje s fotografijo, na kateri je v prvem planu s črno folijo pokrito mrtvo telo, vidita se noga in roka. Vsi vemo, da človek, ki umre v prometni nesreči, do prihoda pogrebcev leži pokrit s folijo ali prtom, zato ni treba, da novinar to izrecno zapiše, fotograf pa pokaže. Kdo ima upravičen interes za tako fotografijo? Svojci je gotovo ne želijo videti, bralci pa zaradi takih fotografij niso bolj obveščeni ali bolj vestni na cesti.

Za prispevke je značilno tudi identificiranje umrlih žrtev in povzročiteljev nesreč, na drugi strani pa pogosto neimenovanje prič in ostalih virov. Vladimir Jerman na primer voznika kombija, ki naj bi zbil osemletno deklico iz Radeč (4. 5. 2002), natančno opisuje:

V neki sevniški gostilni pa smo izvedeli, da je nesrečo povzročil Srečko Koprivc iz Zabukovja nad Sevnico 63. /.../ Glede na to, da je Koprivc na prostosti, smo ga obiskali v Zabukovju. Vaščani so nam potrdili, naj bi bil res do smrti povozil otroka na Lisci. /.../ Stanuje namreč na samoti v bregu. Sam. Na naše vprašanje, ali ne živijo z njim morebiti še sorodniki in ali ni poročen, so odgovorili, da ima takšen značaj in da pač nobena ne zdrži z njim. /.../ S Srečkom da se je težko pogovarjati, ker je nagle jeze in prepirljiv. "Čudaški je, sploh pa tedaj, ko pije," slišimo skupaj z zagotovitvijo, da pije pogosto.

Tako opisovanje voznika in njegovih domnevnih značajskih potez je senzacionalistično, prav tako tudi navajanje podatkov o družini umrle deklice: kje dela oče, koliko sester ima, imena vseh v družini, identificirana je tudi dekličina razredničarka. Pogosto je identificiranje oseb, ki s samo zgodbo nimajo nič, saj v nesrečo niso bili vpleteni, so le svojci, prijatelji ali znanci

tistega, ki je umrl v nesreči ali jo domnevno povzročil. Ima podatek, kdo je partner povzročitelja nesreče, od kod je in kaj je po poklicu, novičarsko vrednost in je pomemben za obveščenost naslovnikov? V enem letu sta bila objavljena dva prispevka (8. 12. 2001 in 23. 5. 2002), v katerih novinarja pišeta prav to. V prispevku "Jubilejno slavlje z reševanjem" (14. 5. 2002) pa so navedene tudi poklicne želje dveh mladoletnih sinov priče nesreče.

O fantku, ki ga je voznica povozila, ko je stopil iz avtobusa in hotel prečkati cesto (23. 5. 2002), piše celo, kaj je imel v šolski torbi, o njem govori nogometni trener. V prispevek o smrti na železniških tirih (28. 9. 2001) je vključena pripoved o žalostni usodi družine umrlega, ki se ji menda vse slabo zgodi jeseni. Veliko nepotrebnih podrobnosti pa Splichalova navaja v prispevku "Xsara kot bomba: trije mladi mrtvi" (29. 4. 2002a):

*"Bil je prvi Žiga daleč naokoli in bil je eden prvih fantov, ki si je omislil uhan," je povedal šokirani oče **Nikolaj Rožič**, ki ima poleg pokojnega Žige še hčer. Iz tehniške gimnazije se je Žiga letos prepisal na gradbeno, pridno je študiral, naredil je že dva izpita. Ob študiju je še delal preko študentskega servisa. Kolikor je vedel povedati oče, dekleta, vsaj takega, ki bi jo bil pripeljal domov in predstavil staršem, ni imel. "Zagotovo je s kako 'šmiral', saj smo vsi pri teh letih". /.../ "Veste, ko sem bi jaz mlad, sem strašno rad risal, dve sliki sem tudi uokviril. Tadej je podedoval to nadarjenost. Zelo rad in dobro je risal. Potem se je zaljubil v Lucijo, in risanje je moralo počakati," je žalostno odkimaval in se zamaknil v spomine - na sina, risanje in vse, kar sta počela skupaj. /.../ Dekle, v katero je bil zaljubljen Tadej, je 21-letna **Lucija Baš**, edino dekle, ki je sedelo v xsari, dekle, ki se s hudimi poškodbami zdravi v celjski bolnišnici. /.../ "Rad je imel konje. Ukvarjal se je z galopskimi dirkami. Lani je že dosegel nekaj lepih uspehov in se je odločil, da bo nadaljeval tudi letos," je pravila mama Anka, v rokah pa mencala Leonov novi potni list. "Potovati je hotel, namenil se je v Avstralijo". Tja Leon ne bo šel nikoli.*

Posebno poglavje objavljanja zasebnih podatkov so poškodbe. Dejstvo, da je bilo dekle (19. 9. 2001) tako iznakaženo, da je policisti z dokumentov niso mogli identificirati, ni primerno za objavo niti iz vidika novičarske vrednosti niti novinarske etike. Novinar z objavo dejstva, da je umrla iznakažena, krši dolžnost spoštovanja njenega dostojanstva po smrti. Novinarj opisuje, kako so izgledale poškodbe, in laično ugotavlja, da poškodbe niso bile tako hude: "Močno okrvavljeno glavo je imel naslonjeno na zračno blazino, videli smo tudi hud odprt prelom njegove roke. Vendar je dajal dobre znake življenja," so besede neimenovane priče v Jermanovem prispevku "Šestirjeva reševali dve uri, do smrti" (16. 8. 2002). Priča, ki ni želela

biti imenovana, je za svojce umrlih zakoncev prepisala celo naslov avtoprevoznika, katerega voznik tovornjaka je trčil v vozilo zakoncev Šestir. Takih podatkov je v Slovenskih novicah veliko. Le redko se novinar vzdrži polne identifikacije oseb. Najpogosteje se to zgodi, ko prispevek ustvarja tako, da združuje več vesti v daljše novinarsko besedilo (29. 4. 2002b, 3. 1. 2002, 16. 6. 2002 in 20. 5. 2002).

4.1.3 Težnja po uravnoteženosti, celovitosti in vsestranskosti poročanja

Uravnotežen prispevek o prometni nesreči ne temelji na pridobivanju informacij s spraševanjem svojcev o zasebnih podatkih umrlih ali domnevnih povzročiteljev in njihovih družin. Po Kodeksu slovenskih novinarjev (2. člen) mora novinar, kadar so izrečena namigovanja ali celo obtožbe, poiskati izjavo tistega, na katerega se ta namigovanja nanašajo in mu tako dati možnost, da jih zanika ali potrdi. Vendar ne tako, kot Jerman v prispevku "Zadnji prvi maj osemletne Špele" (4. 5. 2002), v katerem opisuje, kako naj bi voznik iz okolice Sevnice zaradi neupoštevanja prednosti na praznovanju prvega maja do smrti zbil deklico iz Radeč. Novinar, ki je morda želel biti celovit, bolj verjetno pa je, da je želel biti senzacionalističen, se je odpravil tudi na dom voznika kombija. Morda ga je želel vprašati, ali res pogosto pije alkoholne pijače in ali je bil vinjen, ko se je zgodila smrtna prometna nesreča, kar je v prispevku zapisal kot domnevo domačinov. Toda to ni upravičen razlog, da dan po nesreči obišče človeka, ki je zbil deklico. Namesto objavljanja fotografije njegovega doma in čakanja nanj (ni ga bilo doma), bi celovitost zgodbe lahko dosegel drugače. Jerman piše, da so vozniku odredili strokovni pregled z odvzemom urina in krvi, ne pa tudi, kakšni so bili rezultati analize. Zato lahko bralci sklepajo, da je bil verjetno vinjen. Ljudje zdravorazumsko pogosto razmišljajo, da bo že nekaj na tem, če je pisalo v časopisu. Novinar bi lahko zapisal, da je bil odrejen strokovni pregled, le da podatka o vinjenosti do zaključka redakcije še niso prejeli in da ga bodo objavili naknadno.

Podoben je prispevek o smrti treh ljudi, v vozilo katerih se je zaletel mladi Litijčan in tako povzročil njihovo smrt. Domen Mal v prispevku "V Šentjurju žalost, v Litiji osuplost" (8. 12. 2002) objavlja tudi del pogovora s stricem, mamo in dekletom povzročitelja nesreče. Novinar želi z zapisanimi izjavami verjetno opravičiti dejanje in razložiti, da je Litijčan mladenič, ki pač hitro vozi, je zaradi poklica veliko v avtomobilu, tisto noč pa se mu je mudilo k prijateljici, s katero se vidita bolj poredko. Piše o bolečini matere, ki nekajkrat reče, da je "težko", in izjavo skrušene prijateljice (ki jo identificira z imenom in priimkom), da ne bo več

dajala izjav, komentira: "Kaj sploh še povedati?" Tudi v tem primeru je ob prispevku objavljena fotografija domače hiše omenjenega Litijčana.

Prispevek o zakoncih Šestir (10. 8. 2001 in 16. 8. 2001), ki sta zaradi napačnega prehitevanja umrla v trčenju s tovornjakom na hrvaških cestah, je primer prispevka, ki ni le senzacionalističen, ampak odpira tudi pomembno vprašanje: Bi zakonca preživela, če bi reševalci, gasilci in policisti ravnali drugače? Jerman navaja izjave priče, ki opisuje, kako dolgo in nestrokovno so reševali Šestirjeva, ki sta bila še dolgo po trčenju pri zavesti. Mož je bil mrtev, ko so ga rešili iz ukleščenega vozila, žena pa je umrla na parkirišču, čakajoč na helikopter, ki bi jo odpeljal v bolnišnico. Novinar poišče tudi novinarje iz Slobodne Dalmacije, ki so bili na kraju nesreče. Namiguje, da so bili reševalci prepočasni: "Priča pravi, da uradni podatki o času smrti 48-letnega voznika niso dovolj natančni, samo reševanje ponesrečencev pa, da je bilo nedopustno zmedeno in dolgotrajno." Novinar bi lahko poklical reševalce, policiste in gasilce ter jih prosil za izjave.

4.1.4 Prepoved diskriminacije in spodbujanja stereotipov

V 20-ih analiziranih prispevkih ni bilo namigovanja na krivdo ali domnevno slabe lastnosti osebe v smislu diskriminacije ali spodbujanja stereotipov. V enem primeru bi morda lahko govorili o kršitvi prepovedi diskriminacije. Novinar Domen Mal v prispevku "V Šentjurju žalost, v Litiji osuplost" (8. 12. 2001), tudi že v podnaslovu, piše, da je nesrečo, v kateri so umrli trije ljudje, povzročil moški, katerega mama je Kolumbijka.

Podatek o poreklu njegove mame - nikjer namreč ne piše, da sam nima slovenskega državljanstva - daje prispevku pridih "eksotičnosti", zaradi česar se časopis morda bolje prodaja. Tudi Slovenske novice namreč tržijo tako, da jih zjutraj predstavljajo na različnih radijskih postajah. Napovedovalci preberejo naslove in podnaslove s prve strani, torej so prebrali tudi podatek o kolumbijskem polporeklu povzročitelja prometne nesreče. Zaradi tega sklepamo, da je podatek o narodnosti matere uporabljen z namenom, da bi prispeval k boljši prodaji časopisa.

4.1.5 Prepoved potvarjanja

Naslove prispevkov o tragičnih prometnih nesrečah lahko po Korošcu (1998: 48-49) glede na funkcije razdelimo na tri sklope. Izkazalo se je, da je največ naslovov izrazito vrednostno

opredeljenih, o vsebini ne povedo veliko, so pa privlačni in bralca hitro pritegnejo k branju. Pravimo, da imajo pozivno-pridobivalno funkcijo. Njihov namen je vzbuditi pozornost in sprožiti nakup, skratka, skrb za dobičkonosnost. Avtorji prispevkov pogosto - v osmih prispevkih - v naslovu hkrati obveščajo in tudi vrednotijo. V enem letu so 21 prispevkov o prometnih nesrečah novinarji le dvakrat naslovili z informativnim naslovom.

"Štirje se z veselice niso vrnili domov" (13. 8. 2001), "Poljubil sina in odpeljal v smrt" (10. 8. 2001), "V Šentjurju žalost, v Litiji osuplost" (8. 12. 2001), "Šesterica v kombiju pustila otroka umreti" (3. 5. 2002), "Ne prvo obhajilo, poslednja smrt!" (23. 5. 2002). Prenekaterega bralca tak naslov najbrž pritegne. Zanima ga, kaj se skriva za zanimivim naslovom. Kdo se ni vrnil z veselice? So pijani obležali? Kateri nesrečnež je poljubil sina in odpeljal v smrt? Je naredil samomor? Vprašanj je veliko, delne odgovore ponujajo že podnaslovi, še več informacij pa obljublajo v prispevku. Kodeks ne dovoljuje senzacionalizma, ki je glavna značilnost naslovov, ki po ugotovitvah naše raziskave prevladujejo v Slovenskih novicah. Senzacionalistični pa so tudi čustveno obarvani nadnaslovi, med katerimi sta bila najpogostejša *tragično* in *tragedija*.

Zanimanje vzbujajo tudi naslovi, v katerih novinar vrednoti, predstavlja svoje mnenje. "Ceste prepolne mrtvih," ugotavlja I. D. (20. 5. 2001). Da je "Xsara kot bomba: trije mladi mrtvi" (29. 4. 2002b), piše Splichalova. Jerman (26. 4. 2002) po smrti dveh najstnikov ugotavlja: "Prehitra aprilia ju je pahnila v grob," T. H. pa 26. 7. 2001 prispevek naslavlja "Tovornjak sejal smrt med mladimi v Laškem". To so primeri naslovov, ki hkrati obveščajo in vrednotijo, zato imajo po Korošču "informativno-stališčno funkcijo". Avtor jim dodaja svoj pečat. Če bi želel bralce le obveščati, bi I. D. lahko napisal "Veliko prometnih nesreč", Splichalova "Trije umrli v Xsari" itd.

Dva naslova sta bila strogo informativne narave: "V štirih urah na cesti trije mrtvi" (1. 9. 2001) in "Na hrvaških cestah še dva mrtva Slovenca" (19. 9. 2001). Ne vrednotita in ne opisujeta zadnjih dni življenja mrtvih oseb, ampak se posvečata posledicam nesreče.

Vsebinskih popačenj nismo zasledili. Ponavadi se zgodijo, ko novinar zapiše izjave izven konteksta, kar bi lahko ugotovili, če bi poznali celotno izjavo vira ali če bi se v eni izmed prihodnjih števil Slovenskih novic pojavilo pismo bralcev, v katerem bi vir zanikal zapisano. To se ni zgodilo.

4.1.6 Ločevanje med dejstvi in mnenji

Kadar novinar navaja dejstva, teh ne sme mešati z mnenjem. Kadar pa piše mnenje, mora to biti več kot le stališče posameznika. Biti morajo utemeljena, argumentirana, ne le zapis tistega, kar se novinarju "zdi". Poglejmo, kako se tega načela držijo novinarji Slovenskih novic, katerih članke analiziramo v tej nalogi.

Sedem prispevkov je ali izrazito informativne narave (novinar povzema policijska poročila in dodaja statistiko ali združuje več policijskih poročil v en prispevek) ali pa je jasno razvidno, da je mnenje povedal imenovani vir. Novinar v 14 prispevkih piše svoje mnenje. Z mnenji, ki imajo večinoma negativne konotacijami, se bomo ukvarjali iz dveh razlogov. *Prvič*, ker smo izvedeli, da naj bi bil žanr, v katerem so novinarji Slovenskih novic zapisali prispevke, reportaža (Jerman, 2002), ki po Koširjevi (1988: 77) spada v informativno zvrst. In *drugič*, ker z vrednostnim opisovanjem oseb in dogodkov novinar po našem mnenju ne prispeva k boljši obveščenosti ali večji varnosti, ki sta verodostojnega cilja etičnega novinarja, temveč lahko razvrednoti osebo, ji odvzame del zasebnosti, jo prikaže za krivo, onečasti njeno dobro ime idr.

Novinarji kako subjektivno oznako včasih zapišejo pri pretipkavanju policijskega poročila. Zgodbo, ki jo policisti podajajo na svoj običajno uraden, strog in neoseben način, skušajo tako narediti bolj pestro, zanimivo, napeto, dramatično. Jerman v prispevku "Andrejev križ je smrtna past" (28. 11. 2001) piše: "Uro po včerajšnji nesreči so na železniški postaji v Kidričevem lahko le žalostno potrdili trčenje vlaka z vozilom na cesti proti Cirkovcam, kaj več pa o dogodku še niso vedeli. /.../ Pod njo smo v mrzli noči /.../ lahko videli razbit tovornjak ter dva /.../ pokrita mrtveca." (podčrtala M. R.). E. L., avtor prispevka "Štirje se z veselice niso vrnili domov" (13. 8. 2001), poskuša prispevek "poživiti" z naslednjimi podatki: "In nanj se je tistega sobotnega jutra veselo odpravila tudi 74-letna Marija Seršen iz Banovcev". (podčrtala M. R.) Novinar je verjetno predvideval, da je bila starejša gospa dobre volje, ker je odhajala na sejem, ker naj bi bili takrat vsi dobre volje: "Razpoloženje v prleški prestolnici je bilo zato še tolikanj bolj prešerno." (podčrtala M. R.)

Slovenski novinarski kodeks v 22. členu zahteva od novinarja posebno obzirnost, kadar poroča o otrocih ali mladoletnikih in o nesrečah. Jerman 3. 5. 2002 objavlja prispevek, v katerem zapiše: "Še posebej so šokirani zaradi tega, ker je voznik vozil objestno in brez

veljavnega vozniškega dovoljenja. Najbolj grozljivo pa je, da je po nesreči pobegnil, namesto da bi deklici pomagal. Dejstvo, da je s kraja nesreče pobegnilo še pet od njegovih šestih sopotnikov, pa daje o celotni družini resnično podobo ljudi, ki nimajo vesti, kaj šele srca." (podčrtala M. R.) V dveh prispevkih, ki jih je napisal E. L., smo zasledili njegovo oceno, da je tisti, ki je umrl, "nesrečnik". 28. 11. 2001 je za smrt na železniških tirih okrivil "črno usodo", ki se je "grdo poigrala", in ugotovil: "Nerazumljivo krut je bil do njih jesenski čas". Splichalova 29. 4. 2002b ob smrti treh mladeničev piše: "Kot bi bila hiša sestavljena iz lego kock; nekaj razkosanih opek je ležalo na postelji. Na tisti postelji, kjer običajno spi devetletna Nastja! Na srečo je deklič gledal televizijo in kar pred njo zaspal! /.../ Hiša v Latkovi vasi očitno ni postavljena na najbolj srečnem mestu." (podčrtala M. R.)

Novinarji pogosto povezujejo domnevne občutke ljudi z opisi vremena. Jermanova "Mrzla noč" (28. 11. 2001) daje pridih dramatičnosti in nečesa zloveščega v zraku. E. L. meni, da je domačinom smrt znancev zelo segla v srce, na njihovi strani pa je bil tudi "dež, ki je vse bolj lil z neba" (13. 8. 2001).

4.1.7 Spoštovanje domneve nedolžnosti

Pri raziskovanju okoliščin prometne nesreče se lahko zgodi, da policisti napačno presodijo potek prometne nesreče in na skico narišejo obrnjen položaj udeleženih vozil. Primer napačne policijske presoje je prometna nesreča, ki se je pred petimi leti zgodila na Dolenjskem. Takrat so policisti narisali napačno skico in šele na sodišču je zagovorniku uspelo dokazati, da je voznik, ki je po skici sodeč povzročil nesrečo zaradi neupoštevanja prednosti, pripeljal po glavni cesti, ko mu je pot zaprlo drugo vozilo. Zaradi možnosti policijske napake je novinar dolžan vesti ali daljša poročila o prometnih nesrečah zapisati v obliki poročevalskega stilema za izražanje domneve, negotovosti in neuradnosti. Če piše v trdilni obliki, pa naj večkrat zapiše, da zapisano izhaja iz policijskega poročila.

Jerman (2002) ugotavlja, da so poročila policistov pogosto netočna, včasih celo napačna, zato pravi, da jih vedno preveri pri svojih virih. To so ponavadi svojci umrlih v prometni nesreči. Četudi novinar podatke preveri, nima pravice domnevnega pozročitelja označiti kot krivca, saj

mu krivda na sodišču še ni dokazana.¹³ Z analizo smo ugotovili, da novinarji Slovenskih novic pogosto uporabljajo trdilno obliko: "je povzročil", "ga je zaneslo", "je vozil" (1. 9. 2001), ali "se je peljal", "je pripeljal" (22. 6. 2002) itd. Nekajkrat so zapisali, kdo je nesrečo povzročil, in njegove zanemarljive poškodbe primerjali s smrtjo drugega voznika: "Povzročitelj v rdečem golfu je dobil vreznino na levem komolcu!", piše 1. 9. 2001, ali "edini preživeli, menda povsem nepoškodovani" (8. 12. 2001), ali podatek, da jo je voznik tovornjaka "odnesel z ne omembe vrednimi telesnimi poškodbami" (16. 7. 2001). V enem primeru pa novinar hude obtožbe najavlja že na naslovnici ob fotografiji razbitega vozila, v katerem so umrli trije ljudje. "V Mitsubishijevem coltu so se prevažali trije veseli in predvsem živi ljudje. Potem se je vanje zabil vinjen šofer in ostal nepoškodovan. Stara zgodba." (8. 12. 2001) Kot da je novinar sodnik in kot da domnevnim povzročiteljem prometnih nesreč privoščiči, da se tudi sami poškodujejo.

Samo en novinar v analiziranem gradivu dosledno uporablja poročevalski stilem za izražanje domneve, negotovosti in neuradnosti. To se je zgodilo pri poročanju o smrti človeka na železniških tirih (28. 9. 2001). V štirih primerih so novinarji izmenično uporabljali trdilno in pogojno obliko. Trdilno obliko so uporabljali, kadar so navajali policijska dejstva, ki so preverjena ali jih je mogoče preveriti, pogojno pa ob navedbah izjav očitcev. O smrti osemletne deklice Špele, ki naj bi jo voznik kombija zbil zaradi neupoštevanja prednosti, je Jerman 4. 5. 2002 pisal: "Pri tem manevru naj bi izgubil oblast nad vozilom. Zapeljal je naravnost čez prednostno cesto na makadamsko parkirišče na drugi strani. /.../ Koprivic je s prednjim delom kombija trčil v Špelo, zaradi česar je deklica padla. /.../ Po izjavah nekaterih prič naj bi jo kombi stisnil ob parkirani avtomobil." (podčrtala M. R.) Jerman v tem prispevku polno identificira povzročitelja nesreče.

4.1.8 Etičnost fotografij

Prispevek o smrti treh mladeničev "Xsara kot bomba: trije mladi mrtvi" (29. 4. 2002b) je prispevek z največ objavljenimi fotografijami. Na prvi strani so štiri fotografije in ob prispevku jih je še šest (tri se ponovijo s prve strani), torej skupaj deset fotografij. Ostali prispevki imajo veliko manj fotografij. Na prvi strani je praviloma ena fotografija, ob

¹³ Na sodišču osebi, za katero so policisti v preiskavi ugotovili, da je povzročila prometno nesrečo, ali to tudi sama prizna, lahko sodijo po dveh členih Kazenskega zakonika: zaradi povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti (325. člen) ali zaradi zapustitve poškodovanca v prometni nesreči brez pomoči (329. člen).

prispevku pa jih je lahko tudi 6, vendar je bolj običajno, da sta le dve ali tri. Z etičnega stališča ni problematično, koliko fotografij je objavljenih, temveč, kakšne so. Sporna je predvsem objava fotografij, na katerih se poleg razbitin vidi tudi ponavadi zelo slabo pokrito truplo, in fotografije jokajočih svojcev s pogreba ali iz mrliških vežic. Tudi objavljanje fotografij iz osebnega albuma lahko predstavlja vdor v zasebnost žalujoče družine, ki jo je novinar po 20. členu Kodeksa slovenskih novinarjev dolžan zaščititi.

Na naslovnici je bilo skupaj objavljenih 22 fotografij. Na devetih se vidijo le razbitine vozila. Na 6 fotografijah z naslovnice se poleg razbitin vidijo tudi trupla, enako število takih fotografij je ob prispevkih. Na dveh fotografijah se izpod folije razločno vidita noga in roka žrtve. Takšnih slik je nekaj tudi ob prispevku.

Slika 4.1: Fotografija prometne nesreče, na kateri se poleg razbitin vidi tudi slabo pokrito truplo žrtve. Na naslovnici Slovenskih novic je bila objavljena 16. 8. 2001.

Ugotovili smo, da so fotografije s pogrebov v Slovenskih novicah zelo pogoste. Bližnja fotografija matere, ki se sklanja nad sinovim grobom, ob njej žara z njegovimi poslednjimi ostanki - takšna fotografija je bila 26. 4. 2002 objavljena na naslovnici ob napovedi prispevka "Prehitra aprilja ju je pahnila v grob" (slika 4.2). Osem fotografij s pogreba (smrtnih žrtev prometnih nesreč) je bilo v enem letu objavljenih tudi ob prispevku. Največ, kar šest, jih je bilo ob zgoraj omenjenem prispevku. Takšne fotografije z etičnega vidika niso primerne za

objavo v časopisu, ker razgaljajo zasebnost žalujoče družine, iz njihove žalosti delajo senzacijo.

Slika 4.2: Skrušena mati ob grobu mladoletnega sina. Fotografija je bila 26. 4. 2002 objavljena na naslovnici Slovenskih novic.

Ob prispevku so objavljene tudi drugačne fotografije. Največ je takih, na katerih so vidne le razbitine (21,6 %), sledijo fotografije trupel (16,2 %), prizorišč (9,4 %), na četrtem mestu pa so z enakim številom fotografije s pogreba in fotografije iz družinskega albuma, na katerih se zdaj že mrtve osebe smehljajo (12,2 %). Le 4 % ali tri fotografije prikazujejo svojce umrlih (slika 4.4), objavljeni sta dve fotografiji šole, v katero je hodila v nesreči zbita deklica, in dve fotografiji domače hiše povzročiteljev nesreče (slika 4.5), po enkrat pa so fotografije mrliške vežice (z očetom in mamo zbite deklice v ospredju) (slika 4.3) in domače hiše v nesreči umrlih zakoncev.

Slika 4.3: Objokana mama in vidno prizadet oče ob krsti osemletne hčerke, ki je bila žrtev prometne nesreče. Fotografija je bila 4. 5. 2002 objavljena na naslovnici Slovenskih novic.

Slika 4.4: Žalujoča družina, ki je v prometni nesreči izgubila osemletnega fantka. Mama si zatiska oči, babica, sestra in oče strmijo predse. Fotografija je bila 23. 4. 2002 objavljena na naslovnici Slovenskih novic.

Slika 4.5: Domačija povzročitelja nesreče, v kateri je umrlo osemletno dekletce. Fotografija je bila objavljena 4. 5. 2002 na 3. strani Slovenskih novic.

Fotografija domačije povzročitelja nesreče (4.5) je neupravičen vdor v zasebnost njega in njegove družine, čeprav je osumljen povzročitelje prometne nesreče. 8. 12. 2001 je bila objavljena fotografija hiše, v kateri živi mama domnevnega povzročitelja nesreče, ki z dogodkom ni povezana. Od vseh naštetih fotografij je etično sprejemljiva le objava fotografij razbitin ali prizorišča nesreče. Ostalo so senzacionalistične fotografije, katerih namen je dobičkonosnost in ne obveščenost bralcev.

4.2 Analiza prispevka Zadnji prvi maj osemletne Špele po Dayjevem modelu

Za analizo po Dayjevem modelu moralnega presojanja smo izbrali prispevek "Zadnji prvi maj osemletne Špele", ki je bil 3. maja 2002 objavljen v Slovenskih novicah. Glede na izredno visoko naklado časopisa na dan, ko je bil prispevek objavljen, lahko sklepamo, da je prispevek o smrti deklice prispeval k ekonomskemu okoriščenju časopisa. Ker prispevek odpira vprašanje pobegov s kraja nesreče, se zdi objava upravičena, vendar po utemeljenem razmisleku ugotovimo, da krši marsikatero normo etičnega novinarstva.

I. Opredelitev situacije

- **Opis dejstev:** Jerman 4. maja 2002 v Slovenskih novicah objavi prispevek o tragični prometni nesreči, ki se je na prvi maj zgodila na Lisci. Novinar piše, kako naj bi voznik brez vozniškega dovoljenja do smrti zbil deklico iz Radeč. Po nesreči naj bi po pisanju časopisa pobegnil s kraja nesreče. Novinar pri pisanju prispevka izhaja iz policijskega poročila, na OKC Krško govori z Robertom Percem, njegovi viri so tudi neimenovani vaščani, priče, nekaj podatkov je izvedel v neznani sevniški gostilni, govoril pa je s Špelino razredničarko Mojco Brinjevec in njeno mamo Dragico ter očetom Jožetom. Novinar identificira povzročitelja, zapiše nepreverjeno in žaljivo mnenje vaščanov o njegovem prepirljivem značaju, pogosti vinjenosti in razlogu, zakaj ni poročen. Obsoja voznikov pobeg s kraja nesreče in povzročitev nesreče pripisuje vinjenosti, čeprav mu na policiji tega niso potrdili. Objavljene so štiri fotografije: na eni sta starša ob krsti v mrliški vežici, na dveh so starši sošolcev in učitelji in na eni domačija povzročitelja nesreče.
- **Identifikacija načel in vrednot:** Javnost ima *pravico, da je obveščena* o prometnih nesrečah, še posebej, ker je v njej umrl otrok, voznik pa je po nesreči zapustil prizorišče in deklici odrekel dajanje pomoči, kar je njegova obveznost. Deklica, ki je umrla, ima *pravico do zasebnosti in dostojanstva* tudi po smrti. Voznik, ki naj bi povzročil nesrečo, ima *pravico do zasebnosti in ohranitve dobrega imena*. Novinar mora spoštovati *domnevo*

nedolžnosti, saj domnevnemu povzročitelju krivda še ni dokazana. Ne sme zapisati žaljivih domnev in obtožb neimenovanih vaščanov.

- **Ugotovitev etičnega problema ali vprašanja:** Ugotovimo dve etični vprašanji. Ali je novinar upravičeno razgalil identiteto povzročitelja nesreče in družine umrle deklice? Ali ima novinar pravico objaviti trditve neimenovanih virov, ki žalijo dostojanstvo domnevnega povzročitelja nesreče in ga obtožujejo krivde za nesrečo?

II. Analiza

- **Tehtanje tekmujočih načel in vrednot:** Prepoznamo dve nasprotujoči si načeli: *pravico do obvešččnosti* in *pravico do zasebnosti*. Prav je, da javnost izve za prometno nesrečo, v kateri je umrla deklica, povzročil pa naj bi jo voznik brez veljavnega vozniškega dovoljenja, po nesreči pa deklici ni nudil prve pomoči, temveč je zapustil kraj nesreče. Javnost ima interes, da izve za družbeni problem: vozniki so pogosto na cesti nepredvidni, objestni in malomarni,¹⁴ kar ima za posledico tragične zaključke prometnih nesreč. Vendar mora biti dostojanstvo osebe tudi po njeni smrti spoštovano, bralci nimajo legitimnega interesa do zasebnih podatkov o družini umrle deklice. Ti podatki niso nujni za razumevanje tragičnosti dogodka. Obtožbe vaščanov, ki niso želeli biti imenovani, da je menda prepirljiv in se mu ljudje raje izognejo, so le namigovanja, ki niso nujno resnična. Novinar jih ne bi smel zapisati, ker s tem žali domnevnega povzročitelja, poleg tega pa ustvarja tudi domnevo, da so brezvestni vozniki iz neurejenih družin, zapiti in prepirljivi.
- **Upoštevanje zunanjih dejavnikov:** Slovenske novice so rumeni nacionalni dnevni časnik, ki pridobiva bralce in kopiči dobiček z objavljanjem senzacionalističnih prispevkov. Bralci, ki takšen časopis kupujejo, naj bi razumeli "pravila igre" rumenega tiska. Novinarski kodeks nalaga novinarju, da preverja točnost zbranih informacij (1. člen), pri objavljanju obtožb skuša pridobiti odziv tistih, ki jih te informacije zadevajo (2. člen), mora navesti vir informacij (3. člen), spoštovati mora pravico posameznika do zasebnosti in se izogibati senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju zasebnosti v javnosti (20. člen), pazljiv naj bo pri objavi imen in objavi slik storilcev, žrtev ter njihovih svojcev v poročilih o nesrečah (21. člen), posebno obzirnost mora pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in

¹⁴ Prometna nesreča se je po podatkih policije zgodila, ko se je voznik kombija želel z nezmanjšano hitrostjo vključiti v promet s neprednostne ceste. Ko je ugotovil, da tega ne bo mogel storiti varno, je namesto na cesto zapeljal preko nje na makadamsko parkirišče in zadel deklico. (glej PRILOGO D)

mladoletnikih, ki jih je doletela nesreča (22. člen), ima pravico zavrniti delo, ki je v nasprotju s tem kodeksom ali njegovim prepričanjem (24. člen). Družbene okoliščine govori v prid objavljanju, saj je prometnih nesreč zelo veliko. Neodgovorno vedenje na cesti pušča za sabo katastrofalne posledice. Javnost je treba opozoriti, kaj se lahko zgodi, če so vozniki malomarni.

- **Pregled dolžnosti do različnih soudeležencev:** Novinar ima profesionalne obveznosti do vira informacij in predmeta upovedovanja (do družine, mrtve deklice in povzročitelja), pa tudi do naslovnikov. Družina, ki je utrpela veliko izgubo, pričakuje od novinarja spoštovanje dostojanstva in pravice do zasebnosti, še posebej, ker gre za mladoletno hčer. Povzročitelj upravičeno pričakuje, da novinar ne bo objavil klevetanja vaščanov in njihovih obtožb, da bo poskrbel za zaščito njegove zasebnosti in spoštovanje domneve nedolžnosti. Tudi umrli deklici moramo ohraniti dostojanstvo in spoštovati njeno zasebnost. Novinar je naslovnikom dolžan posredovati točne podatke, ki so preverjeni, njihov vir pa naveden. Bralci pričakujejo vsestransko poročanje ter ločevanje med informacijo in komentarjem.
- **Pretresanje uporabnih etičnih teorij:** Deontološko teorijo zanima motiv. Novinar ne kaže spoštovanja dostojanstva mrtve deklice in zasebnosti žalujoče družine ter žali in obtožuje domnevnega povzročitelja, zato objava ni upravičena. Ta teorija zahteva človečnost, humanost ter obravnavo človeka kot cilja in ne kot sredstva. V analiziranem primeru so bili družina, deklica in povzročitelj uporabljeni za dosego "višjega" cilja - dobre prodaje časopisa. Teleološka teorija tehta pozitivne in negativne posledice objave. Pozitivna posledica je domnevno ozaveščanje ljudi, opozarjanje na nevarnost na cesti, na potrebo po čim večji previdnosti. Pomembno je opozorilo, da je treba na otroke na cesti še posebej paziti. Negativna posledica je razžalitev domnevnega povzročitelja, namigovanje na njegovo krivdo, domnevne značajske lastnosti in nedokazano vinjenost. Aristotelova zlata sredina nalaga določitev dveh skrajnosti, ki sta v tem primeru objava policijske vesti (brez imen, le kratice in kraj) in objava takšnega prispevka kot je analizirani.¹⁵ Srednja mera je objava natančnih podatkov o nesreči, pri čemer ni treba identificirati umrle deklice, njene družine, razredničarke in povzročitelja. Upravičena bi bila objava prispevka, ki se bolj osredotoča na vzrok prometne nesreče in ne na žalujočo družino. Dopustna bi bila fotografija kraja nesreče in morda razbitin vozila. Zasebni podatki o

¹⁵ Analizirani prispevek je zelo blizu druge skrajnosti Aristotelove zlate sredine, lahko pa bi novinar še hujše posegel v zasebnost žrtve, njene družine in domnevnega povzročitelja nesreče, zapisal še hujše obtožbe in namigovanja itd. Kljub temu ta prispevek obravnavamo kot drugo skrajnost.

družini in povzročitelju niso upravičen predmet novinarskega upovedovanja. Etično naravnani novinar bi se osredotočil predvsem na dejstvo, da je povzročitelj pobegnil s kraja nesreče. Tako bi lahko napisal analitičen in etičen prispevek.

III. Odločitev

Strinjamo se, da se o nesreči objavi poročilo, saj opozarja na posledice neprevidnosti na cesti. Vendar prispevek, ki je bil 4. 5. 2002 objavljen v Slovenskih novicah, ni napisan v skladu s členi novinarskega kodeksa. Naša odločitev o tem, kakšen bi moral biti prispevek, je sprejeta na temelju Aristotelove zlate sredine. Zagovarjamo mnenje, da bi moral biti prispevek bolj analitičen. To pomeni, da bi se novinar namesto na posledice nesreče osredotočil na vzroke zanje, dejstvo, da je voznik pobegnil s kraja nesreče in ni imel ustreznega vozniškega dovoljenja. Policijske psihologe in analitike bi npr. lahko povprašali, zakaj in kako pogosto vozniki pobegnejo s kraja nesreče, kako pogost vzrok nesreče je vinjenost, koliko vozniških dovoljenj so odvzeli v zadnjem času itd.

5. ZANIMIVO, POUČNO IN ETIČNO NOVINARSKO POROČANJE O PROMETNIH NESREČAH

Vozi bolj previdno! Ne vozi, če si vinjen! Najmanjša nepazljivost lahko tebe ali soudeležence v prometu stane življenja! Še posebej bodi previden, če se voziš z motorjem! To so ideje, ki se pojavljajo v skoraj vseh analiziranih prispevkih. Govorijo o posledicah nesreče, vendar mora dober novinarski prispevek obravnavati tudi razloge in ne samo opisovati posledice.

Zanimiv, poučen in etično korekten prispevek ne temelji na zasebnih podatkih o udeležencih v prometni nesreči, temveč se problema velikega števila smrtnih nesreč loteva bolj analitično. V analiziranih prispevkih najdemo tudi podatke, ki bi jih novinar lahko obdelal drugače in tako ustvaril objave vreden, etičen in zanimiv prispevek.

Vladimir Jerman v prispevku "Šestirjeva reševali dve uri, do smrti" (16. 8. 2001) odpira zanimivo in pomembno vprašanje hitrosti posredovanja v prometnih nesrečah, kjer je pomembna vsaka minuta. Navaja izjave neimenovane priče, ki pripoveduje, da sta bila zakonca še dobro uro po prometni nesreči pri zavesti, njune poškodbe pa na zunaj niso izgledale tako hude, da bi utegnili umreti. Kljub temu je bil voznik mrtev, ko so ga potegnili iz vozila, sopotnica pa je umrla med čakanjem na helikopter, ki bi jo odpeljal v bolnišnico. Priča in novinar se sprašujeta, zakaj je trajalo tako dolgo in zakaj gasilci niso vozila takoj razrezali pri strehi, ampak so eno uro porabili za poskuse, da bi vozilo razrezali na boku. Novinar Slovenskih novic je poklical v uredništvo Slobodne Dalmacije in izvedel nekaj podrobnosti o nesreči, ni pa poklical policistov, reševalcev in gasilcev, da bi jih povprašal, zakaj helikopter ni prišel prej. Je bil prepozno obveščen? Je bil na drugi nujni poti? S katerega letališča je moral vzleteti in koliko časa je potreboval do tam? Ga potrebujejo pogosto? Od policistov bi lahko izvedel, koliko prometnih nesreč je bilo v zadnjem letu na tistem odseku. Ali gre za nevaren odsek ali je bila prometna nesreča le posledica napačne presoje voznika, ki se je odločil za prehitavanje? Kako so bili obveščeni o nesreči? Priča trdi, da so nemški zdravniki, ki so se znašli v koloni vozil, zakoncema takoj pomagali in ju ohranjali pri zavesti, nato pa so jih hrvaški reševalci odgnali. Se je to zgodilo po prihodu domačih reševalcev, ki so imeli popolnejšo opremo za reševanje? Pri gasilcih bi novinar lahko izvedel, na podlagi česa se odločijo za rezanje vozila. Od reševalcev bi morda izvedel, v katero bolnišnico so ju želeli odpeljati in zakaj so za to potrebovali helikopter. To so vprašanja, ki bi jih novinar lahko postavil pristojnim, saj ima javnost upravičen interes, da je obveščena o odgovorih.

Prispevek Vladimirja Jermana "Ne prvo obhajilo, poslednja pot!" (23. 5. 2002) govori o smrti osemletnega fantka, ki je umrl, ko je stopil iz avtobusa in prečkal cesto. Novinar se osredotoča na podatke o umrlu, pa tudi o povzročiteljici nesreče in njenem partnerju. Na začetku omenja, da morajo vozniki, ki na cesti srečajo stoječ avtobus z oznakami za prevoz otrok in štirimi utripajočimi smernimi kazalci, svoj avto ustaviti, ne glede na to, ali stoji avtobus na nasprotnem voznem pasu ali na njihovem. Po zakonu morajo vozniki ustaviti vozilo in počakati, da avtobus odpelje mimo. Marsikateri voznik tega ne ve. Koliko nesreč se je že zgodilo tako? Novinar bi lahko šel med ljudi in vprašal tiste z vozniškim dovoljenjem, ali vedo, kaj morajo storiti, če na cesti zagledajo avtobus z oznako za prevoz otrok in z vsemi utripajočimi smernimi kazalci. Tako bi novinar ljudi izobrazil, poučil in prispeval k večji varnosti na cesti.

"Krvavo novo leto na naših cestah" (3. 1. 2002) je prispevek, ki opozarja na veliko število mrtvih na prvi dan v novem letu. Novinarja B. P. in M. K. povzemata krajše policijske vesti v daljši prispevek. Vzroki nekaterih prometnih nesreč ob poročanju še niso bili znani. V eni izmed nesreč je vozilo prebilo varnostno ograjo. Novinarja sta neuradno izvedela, da se to ni zgodilo prvič, in napisala, da bodo odgovorni poskrbeli za dodatna varovala. Novinarja bi lahko kasneje preverila, ali so odgovorni iz avtocestne baze držali obljubo. Po pregledu Slovenskih novic do konca junija tega niso storili.

Vladimir Jerman v prispevku "Andrejev križ je smrtna past" (28. 11. 2001) objavlja del pogovora z neimenovanim virom iz Slovenskih železnic. Če lahko na cesti drugi udeleženci v prometu odreagirajo in preprečijo nesrečo, tega strojevodja skorajda ne more. Bralci izvedo, da ima vlak zelo dolgo zavorno pot, zato morajo sami poskrbeti za svojo varnost in pred tiri, označenimi z Andrejevim križem, ustaviti vozilo in vožnjo nadaljevati šele, ko so prepričani, da so tiri prazni. Vir iz Slovenskih železnic pojasnjuje, da se nesreče pogosto zgodijo, če ima voznik sopotnika, s katerim se zaplete v pogovor in je zaradi tega manj pazljiv. Če bi novinar izpustil del prispevka, v katerem piše o slabo "pokritih mrtvecih" in ne bi objavil fotografije, na katerih lahko bralec to tudi vidi, bi bil prispevek veliko bolj etičen.

Po Jermanovih trditvah (2002) so prispevki o hudih prometnih nesrečah napisani v obliki reportaže. Menimo, da to ni najprimernejši novinarski žanr. Etičen, zanimiv in poučen prispevek si predstavljamo analitično, problemsko zastavljen, zato predlagamo uporabo

poročevalske vrste, ki spada v informativno zvrst. Koširjeva (1988: 77) piše, da ima ta vrsta pet žanrov: običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo, nekrolog in prikaz. Za poročanje o prometnih nesrečah je po našem mnenju najprimernejša oblika komentatorsko poročilo, "ki se od običajnega razlikuje po tem, da poleg informativne funkcije, ki je dominantna, opravlja še komentatorsko. To pomeni, da poroča o poteku dogajanja, ki je podobno predmetu običajnega poročila, in dogodek hkrati že komentira, pojasnjuje njegove vzroke in nakazuje možne posledice" (prav tam). Novinar torej sme komentirati, vendar mora njegova ocena temeljiti na poznavanju situacije in analizi dejstev, ne pa na domnevanju ali nedokazanih trditvah. Lahko uporablja stilno zaznamovana jezikovna sredstva, vendar ne zaradi dramatičnosti ali celo senzacionalizma. Čustvene, vznesene, ironične, idr. izraze mora utemeljiti. Z njimi komentira, izraža ostrino svojega pisanja in skuša bralcem prikazati čim bolj popolno sliko dogajanja.

5.1 "Zadnji prvi maj osemletne Špele" bolj etično

Da ne bi ostali samo pri kritiki prispevka, bomo poskušali v nadaljevanju prispevek napisati na novo. Potrudili se bomo spoštovati novinarsko etiko, a kljub temu napisati prispevek, ki bo za javnost poučen in zanimiv. Za izjavo smo prosili okrožnega državnega tožilca v Krškem **Jožeta Zevnika**, predstavnika PU Krško za odnose z javnostmi **Štefana Hrena** in predstavnika policije za odnose z javnostmi **Mirana Korena**. Želeli smo govoriti tudi s sodnico, ki je obravnavala podobne primere (sojenje o tej prometni nesreči se namreč do novembra 2002 še ni začelo), a nam to ni uspelo.

Do smrti zbil deklico in pobegnil

Prometna nesreča med praznovanjem prvega maja na Lisci terjala mlado življenje - Voznik iz Sevnice je po podatkih policije zbil 8-letno deklico iz Radeč in pobegnil s kraja nesreče - Sodijo mu lahko le za povzročitev nesreče iz malomarnosti

SEVNICA - Tradicionalno prvomajsko praznovanje na Lisci je letos prvič dobilo tragičen epilog. Voznik iz okolice Sevnice je po navedbah sevniške policijske postaje zaradi neupoštevanja prednosti zapeljal na drugo stran ceste, izgubil oblast nad vozilom in trčil v 8-letno peško. Iz generalne policijske uprave (PU) so sporočili, da voznik nima ustreznega vozniškega dovoljenja, niso pa želeli pojasniti, ali to pomeni, da nima vozniškega dovoljenja za vožnjo kombija ali mu je bilo le začasno odvzeto. Voznik je zapustil kraj nesreče, ne da bi poškodovanki nudil prvo pomoč. Ta je umrla še pred prihodom reševalnega vozila.

Voznik, ki povzroči prometno nesrečo, je dolžan pomagati poškodovancu. Če mu odreče pomoč in ta zaradi tega umre, je lahko po 329. členu Kazenskega zakonika obsojen na zaporno kazen do enega leta. Okrožni državni tožilec iz Krškega **Jože Zevnik** je v zvezi s tem pojasnil: "Deklica je imela tako hude poškodbe, da je kljub takojšnjemu posredovanju očividcev umrla, preden je prišla strokovna pomoč. Na 329. člen pa se lahko tožilec sklicuje le, če bi bila poškodovanka sama in ji nihče ne bi nudil pomoči." Zato domnevnemu povzročitelju tožilec v obtožnici ne more očitati zapustitve poškodovanke, ampak le povzročitev prometne nesreče iz malomarnosti. Povzročitelj, ki je s petimi od šestih sopotnikov v vozilu pobegnil s prizorišča prometne nesreče, se je po osemnajstih urah sam javil na policijski postaji v Sevnici. Policisti so poznali njegovo identiteto, ker so ga priče prepoznale, na kraju nesreče pa je ostal tudi sopotnik v njegovem vozilu. Iskali so ga na njegovem domu, a neuspešno. "Pogosto se povzročitelji že takoj po prvem šoku vrnejo na kraj nesreče, kadar pa se na policiji pojavijo čez dan ali dva, pa obstaja utemeljen sum, da so se skrivali zaradi prevelike količine alkohola v krvi," je povedal Zevnik. Za povzročitelja nesreče so takoj odredili strokovni pregled krvi in urina, ki so ga opravili na Inštitutu za sodno medicino v Ljubljani. Ker je bil pregled opravljen šele 20 ur po nesreči, se po besedah **Štefana Hrena** iz PU Krško ne morejo zanašati na rezultate analize. Policisti zato niso izključili možnosti, da je bila alkoholiziranost voznika vzrok za nenadno izgubo oblasti nad vozilom. Kot je na simpoziju o prometni varnosti, signalizaciji in opremljenosti na cesti povedal **Ljubo Zajc**, povzroči alkohol vsako tretjo smrtno prometno nesrečo.

Jože Zevnik, ki je okrožni tožilec od začetka ustanovitve Okrožnega tožilstva v Krškem leta 1995, ne pomni primera klasičnega pobega s kraja prometne nesreče, kot je ta. Razložil je, da pobegi niso tako pogosti. "Povzročitelj ponavadi pobegne s kraja nesreče, če ga nihče ne vidi, ali pa če zbije pešca in na avtomobilu ni vidnih poškodb," je razložil. **Miran Koren** z generalne policijske uprave je povedal, da je bilo letos že 3.730 pobegov s kraja nesreče, od tega 6 s prometne nesreče s smrtnim izidom, 3.347 s prometne nesreče z materialno škodo in 377 s prometne nesreče s telesno poškodbo. Pojasnil je, da je veliko vzrokov za pobeg oz. izogibanje odgovornosti: "Voznik se ob nesreči, ki jo je sam zakrivil, silno prestraši in najprej pomisli na lastno varnost in nedotakljivost." Pogosto naj bi kraj nesreče zapustili vinjeni vozniki ali tisti brez vozniškega dovoljenja, včasih pa jih k temu napeljejo tudi sopotniki. Po povzročitvi prometne nesreče so vozniki po njegovih besedah namreč pod velikim psihičnim pritiskom in lahko vodljivi.

Povzročitelju prometne nesreče, v kateri je umrla deklica iz Radeč, bodo torej lahko sodili le zaradi povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti. Po 235. členu Kazenskega zakonika je za to dejanje predvidena kazen zapor do osmih let, vendar je Zevnik povedal, da praksa slovenskih sodišč kaže na nižje kazni za tovrstna kazniva dejanja zoper varnost cestnega prometa: ponavadi sodniki izrečejo zaporno kazen do treh let, zelo pogosto pa tudi pogojno kazen.

MOJCA RAPUŠ

Sredi prispevka bi v obarvanem okvirčku pisalo:

Od 29. aprila do 6. maja je na slovenskih cestah umrlo 5 oseb, skupno pa letos že 66. Letos so povzročitelji prometnih nesreč pobegnili s šestih prometnih nesreč, ki so imele za posledice smrt enega ali več udeležencev. Število smrtnih žrtev sicer upada od sprejetja Zakona o varnosti v cestnem prometu 1. maja 1998, a je po podatkih policije Slovenija še vedno ena izmed prometno manj varnih držav v Evropi. Notranje ministrstvo si obeta, da bo k večji varnosti prispeval tudi letos sprejet nacionalni program varnosti cestnega prometa, ki še posebej obravnava pešce in kolesarje kot najšibkejše člene v prometu.

Izmed objavljenih fotografij z etičnega stališča ni nobena primerna za objavo. Če bi želeli prispevek kljub temu opremiti s fotografijo, bi se obrnili na Štefana Hrena, ki je predstavnik policijske uprave Krško za odnose z javnostmi, in ga prosili za fotografijo s kraja nesreče, na kateri bi bilo vidno poškodovano vozilo na parkirišču in reševalno vozilo, ob pogoju, da na fotografiji ni umrle deklice. Če takšne slike ni, bi bil prispevek objavljen brez fotografije ali s fotografijami ljudi, ki so prispevali svoje izjave.

SKLEP

Z analizo gradiva smo ugotovili, da novinarji Slovenskih novic pri poročanju o prometnih nesrečah pogosto kršijo etične norme, najpogosteje 20., 21. in 22. člen Kodeksa slovenskih novinarjev, ki obravnavajo pravico do zasebnosti, izogibanje senzacionalizmu, spoštovanje domneve nedolžnosti in posebno obzirnost pri poročanju o otrocih in nesrečah. Nekajkrat so novinarji kršili tudi 2. člen kodeksa, ki zahteva, da hude obtožbe preverijo, in 4. člen, ki govori o navajanju vira informacij. V nekaterih prispevkih novinarji ne ločujejo mnenj in dejstev, kar po 11. členu kodeksa ni sprejemljivo.

V uvodu smo zapisali hipotezo, da etične norme kršijo zaradi dobičkonosnosti. O tem govori izjava novinarke Urše Splichal, da "se tovrstne zgodbe pišejo tudi zaradi večje prodaje časopisa" (2002). Po njenem mnenju se z moralo ukvarjajo Društvo novinarjev Slovenije, Častno razsodišče in Fakulteta za družbene vede, ne pa uredništvo in novinarji, saj drugače ne bi pisali za Novice in predvsem ne bi pisali takšnih zgodb, marveč bi poročali o cenah zelenjave s tržnice ali kaj podobnega. Prvo hipotezo potrjujemo tudi zaradi ugotovitve, da so Slovenske novice izšle v najvišji nakladi, kadar so bili na prvi strani napovedani senzacionalistični prispevki o prometnih nesrečah. Kadar so bili prispevki s prve strani bolj informativni, so bile naklade nižje celo za polovico. Prodajalci v eni od trafik, kjer prodajajo časopis, ki pa zaradi "dobrega sodelovanja" s Slovenskimi novicami ne želijo biti imenovani, so nam pojasnili, da prejemajo različno število izvodov. Veliko večjo količino časopisa prejmejo, kadar je v časopisu objavljen prispevek z njihovega območja. Po njihovih besedah se vedno izkaže, da je bila presoja Slovenskih novic pravilna, saj kljub večji pošiljki časopis hitro poide, celo hitreje kot običajno.

Novinarska etika je področje, ki bi moralo zanimati vsakega novinarja. Vsi bi se morali truditi za ugled poklica, ki se s senzacionalizmom izgublja. S to nalogo smo želeli pokazati, da je možno napisati zanimiv prispevek, ki ne krši etičnih norm, in mislimo, da nam je to tudi uspelo. Nadlegovanje žalujoče družine je neetično in nepotrebno, saj ne prispeva k osveščanju voznikov. Verjamemo v Kantov ideal humanosti, a nismo idealisti. Novinarji imamo moč, da vsaj malo vplivamo na bralce. Ob branju prispevkov se lahko zamislijo nad objestnim vedenjem na cesti in se odločijo, da bodo med vožnjo še bolj previdni. Menimo, da novinarji tega učinka ne moremo doseči s senzacionalističnim pisanjem, ki je le sredstvo za doseg dobičkonosnosti. Več lahko naredimo z argumentiranim analitičnim pisanjem, ki pa mora biti

tudi zanimivo. Cohen in Elliot (1997: 48) ugotavljata, da avtor ne bo dosegel svojega namena, če bo prispevek sicer etičen, a neberljiv. Predlagata pravo mero med navajanjem statističnih podatkov in lahko berljivimi prispevki.

V prispevek, ki bo etičen, zanimiv in poučen, naj bi novinarji po našem mnenju vključili:

- *Strokovna mnenja raziskovalcev*, ki se ukvarjajo z danim problemom. Njihove izjave morajo biti poljudne, razumljive širšemu krogu bralcev in lahko dojemljive. Strokovnjaki lahko šokirajo s svojimi ugotovitvami, vendar morajo svoje ostre izjave razložiti in dokazati. To so npr. kriminalisti, psihologi, vodja rehabilitacijskega centra, ravnatelj ipd.
- *Izjave predstavnikov za odnose z javnostmi*: iz izkušenj vem, da so prave zakladnice podatkov in skoraj vedno pripravljeni pomagati, saj se tudi policija z različnimi programi zelo trudi, da bi zmanjšala število smrtnih žrtev prometnih nesreč (pa tudi drugih dejanj). Če na kakšno vprašanje ne znajo odgovoriti, lahko novinarja napotijo k primernemu strokovnjaku.
- *Izjave sodnikov in tožilcev*, ki lahko povedo, kako je sodišče ravnalo v podobnem primeru iz preteklosti ter razložijo pomen in uporabo posameznih členov Kazenskega zakonika.
- *Statistične podatke*, ki jih ne sme biti preveč, saj lahko številke bralca dolgočasijo in celo odvrnejo od branja. Novinar naj dostopne statistične podatke poskuša sam razložiti ali pa poišče verodostojen vir, ki bo razložil trende (npr. naraščanja ali upadanja števila pobegov s kraja nesreče) in njihove vzroke.

Novinar naj se namesto na posledice nesreče raje osredotoči na *vzrok*; če se nesreča zgodi večkrat na enem mestu, naj se pozanima, ali ni mogoče naklon ceste takšen, da vozilo zdrsne s ceste; če je vidljivost na križišču ceste z železniškimi tiri zaradi pogoste megle slaba, lahko preveri, ali so morda na Slovenskih železnicah razmišljali, da bi Andrejev križ nadomestili s spuščanjem zapornic ipd.

Menimo, da novinarju, ki želi napisati zanimiv, etičen in poučen prispevek o prometnih nesrečah, ni treba nadlegovati žalujočih. Kadar dvomi o svojih etičnih določitvah, se naj poskusi vživeti v različne vloge. Če bo ugotovil, da bi se njemu kot viru, predmetu upovedovanja ali naslovniku zdelo takšno pisanje preveč vsiljivo ali celo žaljivo, naj poskusi prispevek napisati še enkrat. Njegovo temeljno vodilo naj bo vedno odgovornost do bralcev. Naslovniki cenijo novinarje, ki spoštujejo etiko. Prav je, da bi to spoznali tudi novinarji.

VIRI

Monografije

- 1) Baird M., Robert in Loges, E. William in Rosenbaum, E. Stuart (ur.) (1999): *The Media & Morality*. Promethes Books, New York.
- 2) Day, Louis A. (2000): *Ethics in Media Communications: cases and controversies*. Tretja izdaja. Wadsworth, Belmont.
- 3) Dolenc, Anton (ur.) (1993): *Medicinska etika in deontologija. Dokumenti s komentarjem*. Založba Tangram, Ljubljana.
- 4) Erjavec, Karmen (1995): *Tisk na pragu 21. stoletja: diplomska naloga*. FDV, Ljubljana.
- 5) Erjavec, Karmen (1999): *Novinarska kakovost*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- 6) Ferguson, Donald L. in Pattern, Jim (1993): *Journalism today! Fourth Edition*. National Textbook Company, Lincolnwood, Illinois.
- 7) Fink, Conrad C. (1992): *Introduction to professional newswriting. Reporting for the modern media*. Longman, New York.
- 8) Garcia, Mario R. (1987): *Contemporary newspaper design: a structural approach*. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
- 9) Gordon, A. David, Kittross, John M., Reuss, Carol (1996): *Controversies in Media Ethics*. Longman, White Plains.
- 10) Harris, Geoffrey in Spark, David (1993): *Practical Newspaper Reporting*. 2. izdaja. Focal Press, Oxford.
- 11) Hibert, Ray Eldon in Reuss, Carol (ur.) (1985): *Impact of mass Media. Current Issues*. Longman, New York.
- 12) Hodgson, F. W. (1993): *Subediting a handbook of modern newspaper editing and production*. Focal Press, Oxford.
- 13) Keeble, Richard (1998): *The Newspapers handbook*. Second edition. Routledge, London.
- 14) Keeble, Richard (2001): *Ethics for Journalists*. Routledge, London.
- 15) Korošec, Tomo (1998): *Stilistika slovenskega poročevalstva*. ČZD Kmečki glas, Ljubljana.
- 16) Košir, Manca (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. DZS, Ljubljana.
- 17) Lambeth, Edmund B. (1997): *Časnikarstvo kot zaveza. Poklicna etika*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

- 18) Leslie, Z. Larry (2000): Mass Communication Ethics. Decision Making in Postmodern Culture. Houghton Mifflin Company, Boston, New York.
- 19) Lippmann, Walter (1922, 1961): Public opinion. Macmillian, New York.
- 20) Meyer, Philip (1991): Ethical Journalism. A Guide for Students, Practitioners, and Consumers. University Press of America. Lanham, London.
- 21) Nastran Ule, Mirjana (2000): Temelji socialne psihologije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- 22) Nelson, Roy Paul (1991): Publication design. Wh. C. Brown publishers, Dubuque.
- 23) Poler, Melita (1997): Novinarska etika. Magnolija, Ljubljana.
- 24) Schulte, Henry H. in Dufresne, Marcel P. (1994): Getting the Story. An advanced Reporting, Guide to Beats, Records and Sources. MacMillan College Publishing Company, New York.
- 25) Smith, Ron F. (1999): Groping for Ethics in Journalism. Četrta izdaja. Iowa State Univerity Press, Ames.
- 26) Sontag, Susan (1982): Eseji o fotografiji. SIC, Beograd.
- 27) Verbinc, France (1994): Slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana.

Članki, kodeksi in zakoni

- 1) Archard, David (2002): Zasebnost in javni interes. V: Kieran, Matthew (ur.): Media Ethics. Routledge, New York, str. 83-93.
- 2) Bercko, Vojislav (2001). Med pravico do zasebnosti in pravico do obveščenosti. V: Brankica Petković (ur.): Medijska preža, 10, str. 25.
- 3) Gauthier, Candace Cummins (1999): Right to Know, Press Freedom, Public Discourse. V: Journal of Mass Media Ethics, 11, 4, str. 197-212.
- 4) Kodeks medicinske deontologije Slovenije. V: Toplak, Ludvik (ur.) (1995): Profesionalna etika pri delu z ljudmi. Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno, Ljubljana, str. 391-406.
- 5) Poler Kovačič, Melita (2001): Kriza novinarstva kao kriza etike: tko je novinarski subjekt? V: Medijska istraživanja, 7, 1-2, str. 25-43.
- 6) Puhar, Alenka (1992): Dober dan, gnus. V: Delo, 25. 1. 1992, str. 32.
- 7) Šinkovec, Janez (1996): Domneva nedolžnosti in svoboda medijev. V: Pravna praksa, 3-4, str. 35-36.

- 8) Türcke, Christoph (1995): Senzacionalistična družba. Nova revija, priloga Ampak, Maribor, str. 9-12.
- 9) Winch, Samuel P. (1999): Moral Justification for Privacy and Intimacy. V: Journal of Mass Media Ethics, 14, 4, str. 197-209.
- 10) Zakon o zdravstveni dejavnosti. V: Dolenc, Anton (ur.) (1997): Medicinska etika in deontologija. Dokumenti s komentarjem. Mihelač: Ljubljana, str. 478-482.

Viri z medmrežja

- 1) Holmes, Jennifer (1986): Intruding on grief. V: The Newsletter on Journalism Ethics. Vol. 1, No. 6, str. 2-5, <http://www.journalism.indiana.edu> (5. 12. 2002).
- 2) Kazenski zakonik republike Slovenije (1994), <http://www.gov.si> (20. 11. 2002).
- 3) Kodeks slovenskih novinarjev (2002), <http://www.novinar.com> (18. 10. 2002).
- 4) Statistika prometne varnosti, <http://www.policija.si> (9. 10. 2002).
- 5) Steele, Bob (1996): Covering victims: storytelling with power and respect. <http://www.poynter.org> (5. 12. 2002).
- 6) Zakon o kazenskem postopku (1994), <http://www.gov.si> (20. 11. 2002).
- 7) Zakon o medijih (2001), <http://www.gov.si> (20. 11. 2002).

Intervjuji

- 1) Jerman, Vladimir: novinar Slovenskih novic, 6. 11. 2002.
- 2) Koren, Miran: predstavnik policije za odnose z javnostmi, 22. 10. 2002.
- 3) Splichal, Urša: novinarka Slovenskih novic, 13. 11. 2002.

Izjave

- 1) Drole, Vesna: predstavnica za odnose z javnostmi na Ministrstvu za notranje zadeve, 26. 10. 2002.
- 2) Hren, Štefan: predstavnik Policijske uprave za odnose z javnostmi, 2. 12. 2002.
- 3) Koren, Miran: predstavnik policije za odnose z javnostmi, 5. 12. 2002.
- 4) Leskovar, Bojana: predstavnica za odnose z javnostmi na Ministrstvu za zdravje, 4. 11. 2002.

Analizirani prispevki iz Slovenskih novic

- 1) (2001): V štirih urah na cestah trije mrtvi. SN, 1. 9., str. 1 in 7.
- 2) C., B. (2002): Fanta sta zdrvela v rdečo, v smrt. SN, 23. 4., str. 1 in 3.
- 3) Celec, Boštjan (2001): Na hrvaških cestah še dva mrtva Slovenca. SN, 19. 9., str. 1 in 2.
- 4) D., J. (2002): Ceste prepolne mrtvih. SN, 20. 5., str. 1 in 3.
- 5) Glavonjić, Milan (2002): Trije mrtvi na kilometru smrti. SN, 22. 6., str. 1 in 3.
- 6) H., T. (2001): Tovornjak sejal smrt med mladimi v Laškem. SN, 16. 7., str. 1 in 7.
- 7) J., V. (2001): Andrejev križ je smrtna past. SN, 28. 11., str. 1 in 4.
- 8) J., V. (2002): Šesterica v kombiju pustila otroka umreti. SN, 3. 5., str. 1 in 2.
- 9) Jerman, Vladimir (2001): Poljubil sina in odpeljal v smrt. SN, 10. 8., str. 1 in 3.
- 10) Jerman, Vladimir (2001): Šestrijeva reševali dve uri, do smrti. SN, 16. 8., str. 1 in 3.
- 11) Jerman, Vladimir (2002): Ne prvo obhajilo, na poslednjo pot! SN, 23. 5., str. 1 in 3.
- 12) Jerman, Vladimir (2002): Prehitra aprilja ju je pahnila v grob. SN, 26. 4., str. 1 in 3.
- 13) Jerman, Vladimir (2002): Zadnji prvi maj osemletne Špele. SN, 4. 5., str. 1 in 3.
- 14) L., E. (2001): Pintaričeve je smrt spet udarila jeseni. SN, 28. 9., str. 1 in 3.
- 15) L., E. (2001): Štirje se z veselice niso vrnili domov. SN, 13. 8., str. 1 in 3.
- 16) L., E. (2001): Vlaku je tovoril smrt. SN, 6. 7., str. 1 in 4.
- 17) Mal, Domen (2001): V Šentjurju žalost, v Litiji osuplost. SN, 8. 12., str. 1 in 3.
- 18) Mal, Domen (2002): Jubilejno slavje z reševanjem. SN, 14. 5., str. 1 in 3.
- 19) P., B. in K., M. (2002): Krvavo novo leto na naših cestah. SN, 3. 1., str. 1 in 7.
- 20) Splichal, Urša (2002): Xsara kot bomba: trije mladi mrtvi. SN, 29. 4.b, str. 1 in 3.
- 21) Umer, Iztok (2002): S sireno skozi rdečo v smrt. SN, 29. 4.a, str. 1 in 4.

PRILOGA A: Intervju z Vladimirjem Jermanom, novinarjem Slovenskih novic

Intervju z Vladimirjem Jermanom je bil opravljen po elektronski pošti, zato na njegove odgovore nisem mogla odreagirati s podvprašanji. Ko sem mu po prejemu odgovorov poslala tri dodatna vprašanja, nanje ni odgovoril.

Vsa vprašanja se nanašajo na prispevke o prometnih nesrečah, v katerih umre navaden državljan (torej nejavna oseba). Mišljeni so prispevki, ki so napovedani že na naslovnici in nato (ponavadi) na 3. strani objavljeni s številnimi fotografijami (s pogreba, kraja prometne nesreče, svojcev, iz osebnega arhiva ipd.) in ne kratke vesti o prometnih nesrečah s 7. strani (Črna stran).

Vseh prometnih nesreč ne obravnavate enako: nekaterim posvetite skoraj celo stran v časopisu, spet drugim le kratko vest. Zanima me, ali veste, kako se urednik odloči, ali boste o prometni nesreči s smrtnim izidom napisali kratko vest ali boste o njej napisali prispevek, ki ga boste z velikim naslovom napovedali na naslovnici in ga objavili na prvih straneh časopisa?

Vprašanje je očitno namenjeno uredniku, ne meni.

Kakšen je po vašem mnenju namen podrobnega pisanja o poteku prometne nesreče, razkrivanja življenja umrlega in domnevnega povzročitelja?

Seznaniiti javnost z okoliščinami nesreče, z vlogami udeležencev v nesreči, lahko tudi z življenjskim likom udeležencev.

V katerem novinarskem žanru so napisani obširni prispevki o prometnih nesrečah? Je to reportaža?

Da, običajno je to reportaža.

Kakšna navodila bi dali neizkušenemu novinarju, ki se prvič loteva zgodbe o smrti človeka v prometni nesreči?

Naj dogodek in udeležence dojema čim bolj razsodno. To predvsem pomeni, naj mu čustva ne preplavijo zavesti. S sogovorniki naj bo kultiviran. Naj jim omogoči, da povedo, kar želijo povedati in naj to korektno zapiše. Naj njihovih izjav ne popravlja! Gre za etiko in profesionalnost.

Se je že kdaj zgodilo, da ste se pri svojcih oglasili, preden so sami izvedeli za nesrečo? Če se je to že zgodilo, mi prosim opišite, kako ste ravnali.

Vedno so že vedeli, čeprav ne vedno uradno (od policistov). Prvi so jih obvestili znanci (era mobilov!), ali pa so celo zvedeli po radiu, televiziji (nesreče v tujini). Sem pa marsikdaj imel ključne podatke, ki jih oni še niso imeli. Koliko sem jih omenil, sem se ravnal po tem, koliko so bili sposobni sprejeti. Se je pa tudi zgodilo, da so me svojci prosili za nove podatke, če jih zvem pred njimi. Če smo se dogovorili, da jih bom obvestil, potem sem jih.

Menite, da se lahko novinar oglasi pri užaloščenih svojcih, pričah, domnevnih povzročiteljih nesreče takoj oz. naslednji dan po nesreči ali je morda bolje, da prebolijo bolečino in jih novinar obišče šele kasneje?

Mnogo pomembneje kot kdaj je kako. Govoril sem z očetom le nekaj ur po izgubi sina, a je bil tako zbran in razsoden, kot kdo drug ne bi zmoget biti niti čez leta. Vendar ste v hudi zmoti, če menite, da je bila njegova bolečina zato kaj manjša! Kleč je pač drugje.

Prosim, opišite mi, na koga vse se obrnete, če pišete takšen prispevek (o prometni nesreči s smrtnim izidom)?

Odkvisno, nikoli ni povsem enako. Pogosto so to priče in bližnji (svojci, sodelavci, prijatelji, znanci). Policijski podatki so tako rekoč obvezni, služijo mi kot izhodišče, a jih tudi vedno preverim. Žal niso vedno natančni. Včasih so celo napačni. Zato jih je nujno preveriti.

Ali se po podatke odpravite tudi k svojcem, ki žalujejo v mrliški vežici?

Praviloma ne. Izjemoma se je pa že zgodilo – po posredovanju sorodnikov ali pa, če smo se že prej tako dogovorili.

Kako nagovorite užaloščene svojce? Kako jih prepričate, da vam povedo zgodbo, ki jo boste objavili v časopisu?

Obvezno jim izrečem sožalje. Naprej je pa vse v Božjih rokah. Gre za prefinjeno, občutljivo komuniciranje. Ne prepričujem jih, pač pa jih prosim za pogovor, za njihov pogled na dogodek.

Ali obstaja vprašanje, ki ga ne bi nikoli zastavili svojcem umrlega, pričam ali domnevnemu povzročitelju prometne nesreče, ker bi se vam zdelo preveč vsiljivo?

Takih vprašanj je lahko veliko. Vedno so odvisna od komunikacije s sogovornikom, ki ga nikoli ne želim prizadeti, sploh pa ne v tako občutljivih okoliščinah.

Se vam kdaj zdi, da so ljudje (predvsem svojci umrlega) tako pretreseni, da so povedali več, kot bi morda želeli, da bi bilo napisano v časopisu?

Ja. Zato preveč povedanega ne napišem, razen če presodim, da je za prepoznavanje resnice bistveno. Če je le mogoče, se tudi glede tega s svojci uskladimo. Se da.

Ali morda med pogovorom kdaj ponovno opozorite svojce, da lahko vse, kar povedo, tudi objavite v časopisu, če se zdi, da so zelo pretreseni in ne vedo, komu razlagajo številne podrobnosti iz življenja umrlega?

Kadar se pogovarjam na štiri oči, se to ne more zgoditi. Če je sogovornikov več, pa prav pogosto sami skrbijo, kaj vse ne bi bilo za javnost.

Ali brez težav dobite fotografije umrlega iz osebnega albuma?

Pogosto je tako. Kadar pa ni, takrat slik iz albuma pač ni. To je potem v časniku povsem jasno.

Kaj naj po vašem mnenju slika fotograf, ki se znajde na kraju prometne nesreče - razbitine vozila ali truplo, ki pokrito leži na cestišču?

Fotografira naj po svoji vesti. Presoja, kaj objaviti, je pa urednikova in ne fotografova.

V tujini mnogi časopisi ne objavljajo več fotografij s pogreba, v Slovenskih novicah je takšnih fotografij še vedno veliko. Menite, da sodijo v časopis?

Vaša trditev o spremenjenem ravnanju mnogih tujih časopisov me zanima. Predvsem pa argumentacija, s katero so utemeljili svoje ravnanje.

Je po vašem mnenju v primeru poročanja o prometnih nesrečah smotrno, da novinar članek pred objavo prebere užaloščenim svojcem in se tako izogne morebitnim napakam in navajanju nepotrebnih podrobnosti? Ste to že kdaj storili (zakaj ste ali zakaj niste)?

Na prvo vprašanje odgovarjam: korektno delo in napake so si nasprotno sorazmerni. Na drugo vprašanje odgovarjam, da sem že tudi naknadno preveril kakšen podatek pri viru. Sem pa že preverjal tudi policijske podatke pri obravnavanih in njihovih bližnjih. Opozoril bi vas še na dejstvo, da velika večina povzročiteljev prometne nesreče in menda kar vsi storilci

kaznivih dejanj vneto in odločno nasprotujejo javnemu objavljanju. Zelo so prizadeti, da nimajo moči preprečiti objave. To sem kot njihove izjave tudi ne enkrat že napisal.

Mislite, da vaši bralci želijo izvedeti vse podrobnosti iz življenja nejavne osebe, ki tragično izgubi svoje življenje?

Morda, da želijo. A še nikoli nisem ne spraševal ne zvedel vseh podrobnosti iz življenja nejavne osebe, ker me niti zanimale niso. Torej jih tudi napisal nisem. Vedno pa svojce poprosim, naj povedo kaj prijaznega iz pokojnikovega življenja. Praviloma gre za zadnji zapis o človekovem življenju. Nekakšen priložnostni nekrolog. Kakršni so sicer rezervirani za vplivneže z družbenim statusom. Običajno svojci nejavnih oseb (vaš izraz) ponudbo hvaležno sprejmejo.

Menite, da z obširnim poročanjem vplivate pozitivno na varnost v prometu - so ljudje bolj zavedajo možnih posledic, so bolj previdni, bo tako manj hudih prometnih nesreč?

Na zavedanje o fenomenu prometne nesreče zanesljivo vpliva. Ali to spreminja konkretno obnašanje, pa ne poznam konkretnih meritev. Bi me pa zanimale.

Menite, da kdaj s pisanjem o prometnih nesrečah kršite novinarski kodeks?

Vsekakor ga upoštevam. Bolj kot novinarski kodeks me pa zavezuje moja osebna etika.

So vaše novinarje (oz. Slovenske novice) njihovi viri morda že kdaj tožili ali vložili pritožbo na novinarsko častno razsodišče?

Lahko odgovorim le zase. Doslej niso.

Najlepša hvala za vaš trud.

PRILOGA B: Intervju z Uršo Splichal, novinarko Slovenskih novic

Tudi Urša Splichal je na vprašanja odgovarjala po elektronski pošti. Preden je prejela vprašanja, mi je zagotovila, da bo z veseljem takoj odgovorila na vsa vprašanja, vendar se je izteklo drugače. Na koncu je Urša Splichal dopisala: "Na nekaj vprašanj nisem odgovorila. Z moralo, etiko in še čem se običajno ukvarjajo društvo novinarjev, častno razsodišče, FDV in ne uredništvo in novinarji, saj drugače ne bi pisali za Novice in predvsem ne bi pisali takšnih zgodb, marveč bi poročali o cenah zelenjave s tržnice ali kaj podobnega" (13. 11. 2002). Vprašanja, na katera ni želela odgovoriti, so ostala del intervjuja. Včasih molk pove več kot tisoč besed.

Vsa vprašanja se nanašajo na prispevke o prometnih nesrečah, v katerih umre navaden državljan (torej nejavna oseba). Mišljeni so prispevki, ki so napovedani že na naslovnici in nato (ponavadi) na 3. strani objavljeni s številnimi fotografijami (s pogreba, kraja prometne nesreče, svojcev, iz osebnega arhiva ipd.) in ne kratke vesti o prometnih nesrečah s 7. strani (Črna stran).

Vseh prometnih nesreč ne obravnavate enako: nekaterim posvetite skoraj celo stran v časopisu, spet drugim le kratko vest. Zanima me, ali veste, kako se urednik odloči, ali boste o prometni nesreči s smrtnim izidom napisali kratko vest ali boste o njej napisali prispevek, ki ga boste z velikim naslovom napovedali na naslovnici in ga objavili na prvih straneh časopisa?

Odločitev, kako velik bo članek o prometni nesreči, lahko seveda najbolje pojasni urednik. Sicer pa se odločajo glede na tragičnost dogodka: koliko ljudi je umrlo, so bili vpleteni zlasti mladi ljudje, otroci? (Podobno delajo tudi televizije, kajneda?)

Kakšen je po vašem mnenju namen podrobnega pisanja o poteku prometne nesreče, razkrivanja življenja umrlega in domnevnega povzročitelja?

Delno je namen takega pisanja tudi ozaveščanje ljudi o prehitri vožnji, vožnji pod vplivom alkohola, objestnosti na cesti. Ker pa živimo v kapitalizmu, kjer je hud boj za obstanek na trgu, se tovrstne zgodbe pišejo tudi zaradi večje prodaje časopisa.

V katerem novinarskem žanru so napisani obširni prispevki o prometnih nesrečah?

Vse zvrsti.

Kakšna navodila bi dali neizkušenemu novinarju, ki se prvič loteva zgodbe o smrti človeka v prometni nesreči?

Neizkušen novinar takšnih zgodb ne piše, ampak piše poročila s tržnice, prevaja ...

Se je že kdaj zgodilo, da ste se pri svojcih oglasili, preden so sami izvedeli za nesrečo? Če se je to že zgodilo, mi prosim opišite, kako ste ravnali, kaj ste jim rekli.

Ne, nikoli nisem svojcev obvestila o smrti bližnjega pred policisti.

Menite, da se lahko novinar oglasi pri užaloščenih svojcih, pričah, domnevnih povzročiteljih nesreče takoj oz. naslednji dan po nesreči ali je morda bolje, da prebolijo bolečino in jih novinar obišče šele kasneje?

Glede na izkušnje bo novinar dobil največ informacij o umrlem in tudi njegove fotografije tik po nesreči, torej isti dan ali nekaj ur po njej.

Ali svojce pokličete in se dogovorite za pogovor ali imate navado, da se odpravite v kraj, od koder je bil umrl, in sprašujete tiste, ki so takrat doma?

Prosim, opišite mi, na koga vse se obrnete, če pišete takšen prispevek (o prometni nesreči s smrtnim izidom)?

Kakšne izkušnje imate s policisti, ki so tudi vir vaših informacij? Se je že kdaj zgodilo, da so vam dali napačne ali netočne podatke?

Se po podatke odpravite tudi k svojcem, ki žalujejo v mrliški vežici?

Da, tudi v mrliških vežicah se pogosto pogovarjamo s svojci.

Kako nagovorite užaloščene svojce? Kako jih prepričate, da vam povedo zgodbo, ki jo boste objavili v časopisu?

Svojce se nagovori tako kot pri ostalih zadevah: kdo si, kaj si in kaj hočeš.

Ali obstaja vprašanje, ki ga ne bi nikoli zastavili svojcem umrlega, pričam ali domnevnemu povzročitelju prometne nesreče, ker bi se vam zdelo preveč vsiljivo?

Ne. Ali sploh obstaja vprašanje, ki se ga ne sme zastaviti?

Se vam kdaj zdi, da so ljudje (predvsem svojci umrlega) tako pretreseni, da so povedali več, kot bi morda želeli, da bi bilo napisano v časopisu?

Ne.

Ali morda med pogovorom kdaj ponovno opozorite svojce, da lahko vse, kar povedo, tudi objavite v časopisu, če se zdi, da so zelo pretreseni in ne vedo, komu razlagajo številne podrobnosti iz življenja umrlega?

Ne, saj se, kot veleva bonton, predstavimo na začetku!

Ali brez težav dobite fotografije umrlega iz osebnega albuma? Kaj jim rečete, da vam te fotografije dajo?

S prijaznostjo se da narediti marsikaj.

Kaj naj po vašem mnenju slika fotograf, ki se znajde na kraju prometne nesreče - razbitine vozila ali truplo, ki pokrito leži na cestišču?

Na to vprašanje bi kakopak lažje odgovorili fotografi, a vendar: običajno fotografirajo oboje, razbitine in truplo (če ga že niso odstranili).

V tujini mnogi časopisi ne objavljajo več fotografij s pogreba, misleč, da gre za preveč intimne trenutke, v katerih si užaloščeni svojci ne želijo medijske pozornosti in prisotnost novinarjev pomeni nekakšen vdor v zasebnost. V Slovenskih novicah je takšnih fotografij še vedno veliko. Menite, da sodijo v časopis?

Verjetno ste se službeno že kdaj udeležili pogreba. Kako ste se počutili med ljudmi, ki so jokali in žalovali za svojim bližnjim? Ste stali med njimi ali korak stran...?

Je po vašem mnenju v primeru poročanja o prometnih nesrečah smotrno, da novinar prispevek pred objavo prebere užaloščenim svojcem (v smislu avtorizacije: novinar prebere celoten prispevek) in se tako izogne morebitnim napakam in navajanju nepotrebnih podrobnosti? Ste to že kdaj storili (zakaj ste ali zakaj niste)?

Zakaj pa bi bila v teh primerih potrebna avtorizacija? Saj ne gre za tekst o zapletenih kemijskih formulah in podobno.

So vas ljudje že sploh kdaj prosili za avtorizacijo? Kaj jim rečete, če vas prosijo?

Ne, nihče me kaj takega še ni prosil.

Mislite, da vaši bralci želijo izvedeti podrobnosti (kaj je prejšnji dan delala ipd.) iz življenja navadnega državljana, ki tragično izgubi svoje življenje?

Menite, da z obširnim poročanjem vplivate pozitivno na varnost v prometu - se ljudje bolj zavedajo možnih posledic, so bolj previdni, bo tako manj hudih prometnih nesreč?

Zasledila sem tudi idejo, da s prispevki o smrtnih žrtvah prometnih nesreč prispevate k obveščenosti ljudi, da je nekdo, ki ga so ga bežno poznali, umrl. Da so torej vaši prispevki neke vrste osmrtnice. Kakšno je vaše mnenje o tem?

Verjetno zares marsikdo, pa če verjamete ali ne, za smrt svojega znanca izve preko takih zgodb. Sicer pa so osmrtnice na zadnjih straneh Dela, nekrologi pa so običajno tudi tako označeni.

Menite, da kdaj s pisanjem o prometnih nesrečah kršite novinarski kodeks?

So vaše novinarje (oz. Slovenske novice) njihovi viri morda že kdaj tožili ali vložili pritožbo na novinarsko častno razsodišče?

Ne, zakaj bi pa viri tožili novinarje?

Najlepša hvala za vaš trud.

PRILOGA C: Mnenje MNZ Slovenije o senzacionalističnem poročanju o prometnih nesrečah

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
Služba za stike z javnostjo
1501 LJUBLJANA, Štefanova ul. 2

Datum: 16. 10. 2002

ga. Mojca Rapuš
NOVINARKA

Spoštovani!

Na ministra za notranje zadeve dr. Rada Bohinca ste naslovili vprašanje, kakšno je stališče ministrstva o poročanju Slovenskih novic o prometnih nesrečah s smrtnim izidom. V zvezi s tem vam posredujem naslednje pojasnilo:

»Soočanje ljudi s posledicami in vzroki prometnih nesreč je po mojem potrebno za ozaveščanje ljudi, da se v primeru prehitre vožnje, alkoholiziranosti itd. lahko tudi njim zgodijo podobne tragične zgodbe. Skratka da bo tekla njihova kri, da bodo poškodovani njihovi otroci, da bodo do konca življenja živeli z nemirom v sebi, vedoč, da so nekemu zaradi neodgovornega obnašanja na cesti prekinili življenjsko pot... Vendar pa menim, da je to moč doseči z občutkom. Novinarji ne bi smeli pozabiti na čustva svojcev umrlih, ki jim v primeru brezčutnega napihovanja in barvanja že tako tragičnega dogodka zagotovo ni lahko.

ozaveščanje javnosti o tem, kaj je javna kultura, je namreč eden pomembnih stebrov prometne varnosti. Upošteva ga tudi Nacionalni program varnosti v cestnem prometu, ki smo ga po večletnih pripravah letos vendarle dobili. Z njim bomo dosegli, da se bodo povezali vsi za prometno varnost pomembni dejavniki v državi. Pomembno vlogo pri tem igrajo tudi mediji, ki so doslej ogromno že prispevali k izboljševanju razmer na cesti. Podobno vlogo od njih pričakujemo in si želimo tudi v bodoče.«

S spoštovanjem,

Vesna Drole
Služba za stike z javnostjo MNZ

PRILOGA D: Prispevek "Zadnji prvi maj osemletne Špele" (Vir: Slovenske novice, 4. 5. 2002, str. 1 in 3)

Zadnji prvi maj osemletne Špele

Včeraj so na pokopališču v Radečah v prerani grob položili osemletno Špelo Medved - Prvega maja je šla z mamico in sestrama na izlet na Lisco - Tam jo je do smrti povozil kombi, ki ga je brez ustreznega voznškega dovoljenja upravljal Srečko Koprivc, 36, iz Zabukovja nad Sevnico 63 - Vsakokrat, ko bo natočil gorivo v svoje vozilo, naj se spomni mrtve Špele - Ker jo je z objestno vožnjo zbil do smrti - Ker je s pajdaši iz kombija raje pobegnil s kraja nesreče, namesto da bi pomagal umirajočemu dekletcu

*RADEČE, SEVNICA, 3. MAJA - Radečani že tretji dan šokirani ne morejo verjeti, da je njihova osemletna **Špela Medved** s Titove ulice 60 umrla kot žrtev prometne nesreče na Lisci. Še posebno so šokirani zaradi tega, ker je voznik vozil objestno in brez veljavnega voznškega dovoljenja. Najbolj grozljivo pa je, da je po nesreči pobegnil, namesto da bi deklici pomagal. Dejstvo, da je s kraja pobegnilo še pet od njegovih šestih sopotnikov, pa daje o celotni družini resnično podobo ljudi, ki nimajo nič vesti, kaj šele srca. Mnogi se sprašujejo, kako je bilo s treznostjo voznika pa tudi sopotnikov. So se vedli tako nezaslišano pod vplivom alkohola?*

Nesramno strahopetni

Na praznično prvomajsko sredo je ob 15.48 na parkirnem prostoru v bližini Tončkovega doma na Lisci 36-letni voznik kombija iz okolice Sevnice trčil ob peško iz okolice Radeč. Po trčenju je kombi še štiri metre potiskal deklico v smeri vožnje. Voznik brez ustreznega voznškega dovoljenja je kraj prometne nesreče zapustil in ga policisti še iščejo, je bilo zapisano v prvi uradni policijski novici.

*Iz poznejšega podrobnejšega policijskega obvestila OKC PU Krško izvemo mnoge podrobnosti o nesreči. V neki sevniški gostilni pa smo izvedeli, da je nesrečo povzročil **Srečko Koprivc** iz Zabukovja nad Sevnico 63.*

Nesreči Srečko naj bi v sončnem vremenu vozil kombi citroën C 25E po travnatem pobočju z vrha Lisce proti lokalni cesti. Začel naj bi se vključevati na prednostno cesto: "V tistem trenutku naj bi z njegove leve strani pripeljalo neznano vozilo in je dodal plin, domnevno zato, da je pospešil hitrost vožnje in se vključil na prednostno cesto pred neznanim vozilom." Priče so izjavile, da je bilo pri tem slišati tudi cviljenje pnevmatik. Pri tem manevru naj bi izgubil oblast nad vozilom. Zapeljal je naravnost čez prednostno cesto na makadamsko parkirišče na drugi strani. Parkirišče na desni strani ceste gledano proti naselju Breg je bilo

povsem zasedeno s parkiranimi vozili. Po robu med parkiriščem in cestiščem so hodili pešci. Med njimi tudi Špela. Koprivc je s prvim delom kombija trčil ob Špelo, zaradi česar je deklica padla. Vozilo je še nekaj metrov potiskalo zbitega otroka. Medtem je Koprivčevo vozilo poškodovalo še tri parkirana vozila. Po doslej zbranih podatkih je voznik Srečko Koprivc po prometni nesreči sedel v vozilu, ga nato zapustil in odšel neznano kam.

Med nesrečo je bilo v Koprivcem v vozilu še šest sopotnikov. Vsi razen enega naj bi takoj potem urno zapustili kraj nesreče.

Zaradi hudih poškodb je Špela kmalu umrla, še pred prihodom reševalnega avtomobila. Po izjavi nekaterih prič naj bi jo bil kombi stisnil ob parkirani avtomobil.

Zabukovčani o Srečku

Špelo je doletela smrt med praznovanjem tradicionalne prvomajske proslave na Lisci. V odličnem vremenu je bilo obiskovalcev zelo veliko. Kot so nam povedali v Tončkovem domu, do takoj, ko so izvedeli za nesrečo, končali prvomajsko proslavo. Godci so pospravili glasbila. Veselja je bilo konec, na Lisco je legla težka mora.

V četrtek je malo pred deseto uro, torej približno po osemnajstih urah od nesreče in pobega, Srečko Koprivc prišel na PP Sevnica. V pogovoru z njim so policisti ugotavljali dodatne okoliščine in dejstva. **Robert Perc** s krškega OKC nam je danes povedal, da vse, kar je v njihovem obsežnem obvestilu o nesreči zapisano o nesreči, drži tudi po pogovoru z voznikom. Zoper njega so policisti odredili strokovni pregled z odvzemom urina in krvi. Namen tega je, da bi ugotovili voznikovo morebitno alkoholiziranost v obdobju, ko je povzročil nesrečo. Policisti so ga tudi kazensko ovadili.

Glede na to, da je Koprivc na prostosti, smo ga obiskali v Zabukovju. Vaščani so nam potrdili, da naj bi res do smrti povozil otroka na Lisci. Podvomili pa so, da ga bomo našli doma. Stanuje namreč na samoti v bregu. Sam. Na naše vprašanje, ali ne živijo z njim morebiti sorodniki in ali ni poročen, so odgovorili, da ima takšen značaj, in da pač nobena ne zdrži z njim. Sicer zadnja leta tudi domov hodi le občasno. Menda se zadržuje v Sevnici, a naslova ni zaupal nobenemu sovaščanu. Kje stanuje, kratko malo ne vedo. Le redko ga vidijo doma in še takrat z njim raje na načno pogovora, ker je nagle jeze in prepirljiv. "Čudaški je, sploh pa tedaj, ko pije," slišimo skupaj z zagotovitvijo, da pije pogosto. Ali je bilo tako tudi na prvomajsko popoldne na Lisci, bi pa vedele povedati priče. Predvsem njegovi pajdaši iz kombija.

V domači hiši ga nismo našli. Očitno pa je bil vsaj zadnje dni tudi doma. Travo okrog hiše je požgal in posekal grmovje. Najbrž si je žele urediti okolico hiše, ki jo sicer kazi šest brez reda naokrog razmetanih odsluženih starih avtomobilskih karoserij. Presenečeni

odkrijemo, da so hišna vrata odprta na stežaj. Ko se nihče ne oglasi na naše klice, pokukamo skozi vežo. Vse kaže, da Srečka ni. A daleč pri odprtih vratih najbrž ni šel. Čakamo, a ga ne dočakamo.

Ob mrtvi Špeli

V mrliški vežici v radečah leži mrtva Špela. Na svet je privekala 1. septembra 1993 v Trbovljah. Svojega devetega rojstnega dne ni dočakala. Ob 16. jo bodo položili v prerani grob.

Mama **Dragica** in oče **Jože** v bolečinah strta sprejemata sožalne besede. Nihče ne bi hotel verjeti tega, kar je žal res. Da je Špela mrtva! Njen boter pokramlja z očetom ob njeni krsti. Ko odhaja s pokopališča, reče: "To je katastrofa!" V tem stavku kot da je strnil misli vsakega, ki je poznal Špelo.

Od pokopališča hitro pridmeo po Šolski poti do stavbe na hišni številki 5. Z vzpetine nad bregom, od koder se odstira lep pogled na mestece ob Sopotu, je Osnovna šola Marjana Nemca. Špela je obiskovala drugi razred. Kot vsi sošolci se je veselila prostih prazničnih dni. Kdo bi mogel takrat slutiti, da se ne bo nikoli več vrnila v svojo klop.

Bolečina kliče solze na oči zbranih učiteljev in staršev, ko se v žalostnem prevodu podajo k vežici, kjer položijo venec k beli Špelini krsti.

Solze premaguje tudi Špelina razredničarka **Majca Brinjevec**, rekoč: "kdo pa ne bi bil pretresen in zlomljen?"

V sredo se je deklica podala na Lisco z mamico in starejšimi sestrama **Karmen** in **Mojco**. Radi so hodili na razgledo goro k Jurkovi in Tončkovi koči, Medvedovi so bili na njej že nešteto krat. Največ pa je na Lisco zahajal oči, ki je padalec in se je potem spuščal proti dolini. Vsak otrok pa tudi odrasel uživa v opazovanju elegantnih zavojev spuščajočega se športnega padala. O, kako je bila Špela ponosna na svojega očka! Prvega maja pa je njen očka stežka ostal v Radečah in ni šel z družino na proslavo. Jože je namreč zaposlen na Petrolovem bencinskem servisu v Radečah in je imel službo. Večkrat ga je prešinilo, kako lepo bi bilo to popoldne z družino na Lisci. Potem je zazvonil telefon. Starejša hči je očetu sporočila, da je Špela mrtva. Takrat se mu je sesul svet.

"Vsakokrat, ko bo Srečko prišel natočit gorivo v svoje vozilo, naj se spomni mrtve Špele," reče nekdo od njenih strtih prijateljev in nas prosi, naj to zapišemo. Da bodo Srečka te besede lahko dosegle.

Vladimir Jerman